

Enerjisa Üretim Rüzgar Enerji Santralleri - Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi

Yeniden Yerleşim Çerçevesi

Haziran 2024

Bu sayfa numaralandırma amacıyla özellikle boş bırakılmıştır.

Mott MacDonald
Mesa Koz
Sahrayıcedit District
Atatürk Street No. 69 / 255
34734 Kadıköy
İstanbul
Türkiye

T +90 (0) 216 766 3118
mottmac.com

Enerjisa Üretim Rüzgar Enerji Santralleri - Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi

Yeniden Yerleşim Çerçevesi

Haziran 2024

Yayın ve Revizyon Kaydı

Revizyon	Tarih	Hazırlayan	Kontrol	Onay	Açıklama
A	Aralık 2023	Evren Kaya Ece Çataklı Ece Alper	Mustafa İşlek	Hande Hatipoğlu	Müşteri İncelemesine Yönelik Taslak Yeniden Yerleşim Çerçevesi
B	Mayıs 2024	Evren Kaya	Ece Alper	Mustafa İşlek	Müşteri İncelemesine Yönelik Taslak Yeniden Yerleşim Çerçevesi
C	Mayıs 2024	Evren Kaya	Ece Alper	Mustafa İşlek	Müşteri İncelemesine Yönelik Taslak Yeniden Yerleşim Çerçevesi
D	Haziran 2024	Evren Kaya	Ece Alper	Mustafa İşlek	Nihai Taslak Yeniden Yerleşim Çerçevesi

Belge referansı: 221100030 | D |

Bilgi sınıfı: Standart

Bu belge, talepte bulunan taraf için sadece yukarıda belirtilen proje kapsamında kullanılmak amacıyla düzenlenmiştir. Başka herhangi bir tarafça başka amaçlar için kullanılmamalıdır.

Bu belgenin başka herhangi bir tarafça başka amaçlarla kullanılması veya başka taraflarca bize sağlanan verilerdeki bir hata veya noksanlık nedeniyle belgede herhangi bir hata veya noksanlık olması halinde sorumluluk kabul edilmez.

Bu belge gizli bilgiler ve özel fikri mülkiyet içermektedir. Bizden ve bu belgeyi talep eden taraftan onay alınmadan başka taraflara gösterilmemelidir.

İçindekiler

Kısaltma Dizini	vii
1 Giriş	1
1.1 Proje'ye Genel Bakış	1
1.2 Alt Projelere Genel Bakış	2
1.3 Yeniden Yerleşim Çerçevesinin Amacı ve Kapsamı	5
2 Proje'nin Arazi Edinim Esasları	7
3 Yeniden Yerleşim Eylem Planlarının Hazırlanması ve Onaylanması Süreci	9
4 Yasal Çerçeve	11
4.1 Arazi Edinimi ve Yeniden Yerleşime İlişkin Ulusal Yasal Çerçeve	11
4.1.1 Arazi edinimi	11
4.2 Proje'ye Kredi Verenler'in Yeniden Yerleşime İlişkin Standartları	13
4.2.1 Gönülsüz Yeniden Yerleşim	14
4.3 Fark analizi	14
5 Sosyoekonomik Temel	17
6 Proje'nin Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler) Üzerindeki Potansiyel Etkileri	22
6.1 Fiziksel ve Ekonomik Yer Değişirme	22
6.1.1 Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkilerin Genel Değerlendirmesi	23
6.2 Akköy RES Geçim Kaynağı Restorasyon Stratejisi	26
7 Uygunluk kriterleri	28
8 Varlıkları Değerleme Yöntemleri	29
9 Organizasyon Prosedürleri ve Uygulama Süreci	37
10 Paydaş Katılımı ve Danışma	40
11 Şikayet Mekanizması ve Dava Açma Hakkı	42
12 Bütçe	44

13 İzleme ve değerlendirme 45

A. Ekler 46

A.1	Yeniden Yerleşim Eylem Planının Taslağı	46
A.2	İlerleme Raporlama Formatı	47
A.3	Örnek Proje Danışma Günlüğü	48
A.4	Proje Şikayet Formu	49
A.5	Örnek Proje Şikayet Günlüğü	50

Tablolar

Tablo 1. 1:	Alt Projeler İçin İhtiyaç Duyulan Araziler	5
Tablo 5.1:	Harmancık RES'in Projeden etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	17
Tablo 5.2:	Armutçuk RES'in Proje'den etkilenen yerleşim yerleri	17
Tablo 5.3:	Ovacık RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	18
Tablo 5.4:	Ihlamur RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	18
Tablo 5.5:	Dampınar RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	18
Tablo 5.6:	Hacıhıdırlar RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	19
Tablo 5.7:	Kestanederesi RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	19
Tablo 5.8:	Uygar RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	19
Tablo 5.9:	Akköy RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu	20
Tablo 8. 1:	Proje Yetkilendirme Matrisi	31

Şekiller

Şekil 1.1:	Proje Organizasyon Şeması	2
Şekil 11.1Dış	Şikayet Mekanizması Sürecinin Adımları	43

Kısaltma Dizini

YTDA	Yapılandırılmış Topluluk Düzeyinde Anketler
YHDA	Yapılandırılmış Hane Düzeyi Anketleri
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu
DFC	International Development Finance Corporation
Ç&S	Çevre & Sosyal
AİKB	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
EP IV	Equator Prensipleri IV
EPDK	Energy Piyasası Düzenleme Kurumu
ÇSED	Çevresel Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYP	Çevresel Sosyal Yönetim Planı
ÇSYS	Çevresel Sosyal Yönetim Sistemi
ÇSPP	Çevresel ve Sosyal Politika ve Prosedürleri
ENH	Enerji Nakil Hattı
AEK	Arazi Edinimi Klavuzu
ŞM	Şikayet Mekanizması
SEÇ	Sağlık, Emniyet ve Çevre
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
BÇSD	Bağımsız Çevresel ve Sosyal Danışman
UFK	Uluslararası Finans Kurumu
KFK	Uluslararası Kalkınma Finansmanı Kurumu
GRP	Gelir Restorasyon Planı
GKAS	Geçici koruma altındaki Suriyeliler
UKAN	Uluslararası koruma altındaki mülteciler

KB	Kilit Bilgilendiriciler
GKRP	Geçim Kaynakları Restorasyon Planı
İ&D	İzleme ve Değerlendirme
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
RM	Resmi Gazete
PEH'ler	Projeden Etkilenen Haneler
PEK'ler	Projeden Etkilenen Kişiler
PEY'ler	Projeden Etkilenen Yerleşimler
PG	Performans Gerekliliği
PS	Performans Standardı
YYEP	Yeniden Yerleşim Eylem Planı
GDYYD	Geriye Dönük Yeniden Yerleşim Değerlendirmesi
YYÇ	Yeniden Yerleşim Çerçevesi
YYUP	Yeniden Yerleşim Uygulama Planı
PKP	Paydaş Katılım Planı
TEIAS	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TM	Trafo Merkezi
GDGD	Geçiş Dönemi Geçim Desteği
HGDP	Hassas Gruplar Destek Programı
RES	Rüzgar Enerji Santrali
YEKA	Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları

1 Giriş

1.1 Proje'ye Genel Bakış

Enerjisa Üretim Santralleri Anonim Şirketi, 30 Mayıs 2019 tarihinde düzenlenen "Rüzgar Enerjisine Dayalı Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) ve Toplam Bağlantı Kapasitelerine İlişkin Yarışma Duyurusu" kapsamında düzenlenen yarışmada ödüle layık görüldü¹. Bu ödülün ardından Enerjisa Üretim Santralleri Anonim Şirketi ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) arasında 09 Mart 2020 tarihinde "YEKA Kullanım Hakları Sözleşmesi" imzalanmıştır. Ardından Enerjisa Üretim Santralleri Anonim Şirketi tarafından Çanakkale Bağlantı Bölgesi için imzalanan "YEKA Kullanım Hakları Sözleşmesi", 03 Haziran 2021 tarihinde imzalanan devir sözleşmeleri ile Enerjisa Enerji Üretim Anonim Şirketi'ne ("EnerjiSA Üretim" veya "Proje Şirketi") devredilmiştir.

Türkiye'nin batısında yer alan Ege Bölgesi'nde toplam 180 rüzgâr türbini ile 750 MW toplam kurulu güce sahip EnerjiSA Üretim tarafından, bölgenin rüzgâr enerjisi potansiyelinin verimli bir şekilde değerlendirilmesi ve ulusal strateji ile bölge ekonomisine katkı sağlanması amacıyla dokuz projelik bir rüzgâr enerjisi yatırım paketi ("Proje") başlatılmıştır.

Her bir alt proje, Türkiye Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca Ulusal Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Çalışması'na tabidir². Bu anlamda, dokuz farklı alt proje için çeşitli çevre danışmanlık şirketleri tarafından Ulusal ÇED Raporları hazırlanmıştır. En son Ulusal ÇED Raporu Mart 2023'te sunulmuştur. En son Ulusal ÇED Raporunun Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİM) Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne sunulması üzerine, ÇŞİM tarafından 3 Nisan 2023 tarihinde Proje için "ÇED Olumlu" kararı verilmiştir. Son ÇED Raporunun sunulmasının ardından, farklı alt projeler için rüzgâr türbinlerinin yerinin değiştirilmesine ilişkin ek bir değişiklik yapılmıştır. Ancak, Ulusal ÇED sürecine ilişkin değişikliğin, bu Yeniden Yerleşim Çerçeve (YYÇ) Raporunun hazırlandığı tarihte tüm alt projeler için tamamlandığı Proje Şirketi tarafından bildirilmiştir.

Proje Şirketi, dokuz projelik paket kapsamında Proje'nin uygulanması ile ilgili olarak Uluslararası Finans Kuruluşlarından (UFK'lar) uluslararası finansman kredisi arayışı içindedir ve Proje'yi finansman için potansiyel UFK'lara önermiştir. Buna göre, dokuz projelik kredisinin bir grup kalkınma finansmanı kuruluşu ve ticari kredi kuruluşu tarafından ve Alman ECA Euler Hermes Aktiengesellschaft ("EH") tarafından kısmi teminatla finanse edilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu beş kredi veren birlikte "Proje Kredi Verenleri" olarak tanımlanmaktadır. Proje Kredi Verenleri tarafından, bir projenin finansmanına yönelik taahhütleri uyarınca, finansman sağlanan projelerde sürdürülebilir sonuçların elde edilmesi amacıyla, projelerle ilgili muhtemel çevresel ve sosyal riskler ile etkilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi, önlenmesi/asgari düzeye indirilmesi (mümkünse) ve yönetilmesine ilişkin koşullar belirlenmektedir.

Finansman sürecinin bir parçası olarak ve Proje kapsamında sürdürülebilir sonuçlara ulaşmak amacıyla, Mott MacDonald Türkiye ("Danışman"), EnerjiSA Üretim tarafından Proje kapsamındaki inşaat ve işletme faaliyetleri sonucu ortaya çıkması muhtemel etkileri belirlemek ve UFK'lar tarafından belirlenen gerekliliklere uymak için bir Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) Çalışması yapmak üzere görevlendirilmiştir.

Proje, Proje ile ilgili çeşitli faaliyetlere dahil olan çeşitli tarafları içermektedir. Bu anlamda Proje Şirketi, kendi Proje ekibinin yanı sıra, Ulusal ÇED sürecinde destek sağlamak üzere çeşitli danışmanlık şirketlerini de görevlendirmiştir. Danışmanlık faaliyetleri arasında Adam & Smith

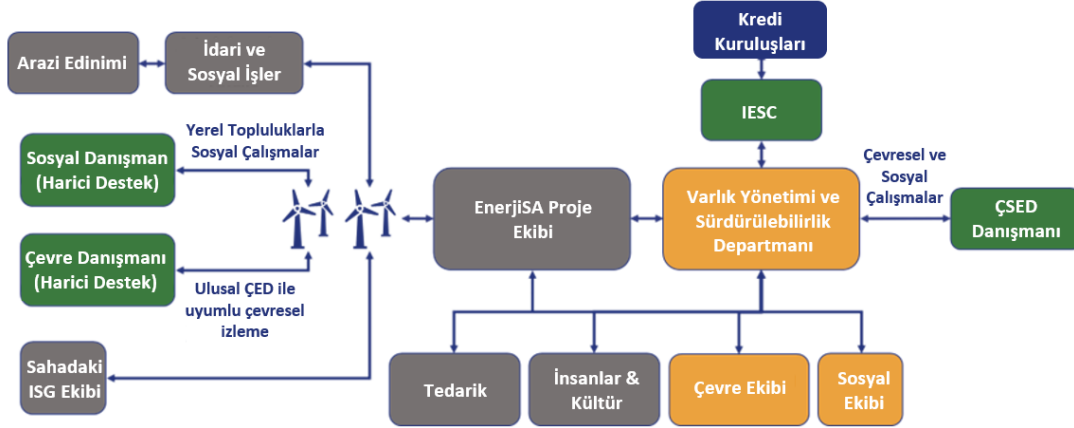
¹ Yayınlandığı Resmi Gazete Tarih/No: 07.11.2018/30588

² Yayınlandığı Resmi Gazete Tarih/No: 29.07.2022/31907

tarafından üstlenilen sosyal çalışmalar ve Nartus tarafından üstlenilen Ulusal ÇED alt projelerinin her birinin çevresel izleme çalışmaları yer almaktadır.

Ayrıca, Proje'ye Kredi Verenler, gereklilikleri ve standartları doğrultusunda Proje'nin izlenmesi için Ramboll ve ACE adında bir Bağımsız Çevresel ve Sosyal Danışman (BÇSD) atamıştır.

Şekil 1.1 Projenin organizasyon şemasını göstermektedir.

Şekil 1.1: Proje Organizasyon Şeması

Kaynak: Proje Şirketi tarafından 16 Ekim 2023 tarihinde sağlanmıştır .

UFK'ler uluslararası kabul görmüş çevresel ve sosyal standartlara uygunluk aramaktadır. Bu nedenle Proje Şirketi'nin bir ÇSED çalışması yürütmesini ve ilgili alt planlarla birlikte ÇSED Raporunu hazırlamasını talep ederler.

Bu belge, Projenin ÇSED çalışmaları kapsamında ve Uluslararası Finans Kurumu (UFK) Performans Standardı (PS) 5, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AİKB) Performans Gerekliliği (PG) 5, Ekvator Prensipleri IV (EP IV) ve Uluslararası Kalkınma Finansmanı Kurumu (KFK) Çevresel ve Sosyal Politika ve Prosedürleri (ÇSPP) ile Türk ulusal mevzuatının gereklilikleri doğrultusunda hazırlanan Yeniden Yerleşim Çerçevesini (YYÇ) temsil etmektedir.

1.2 Alt Projelere Genel Bakış

Her bir alt projenin kısa açıklamaları ile birlikte enerji nakil hattı (ENH) güzergah bilgileri bu Bölüm altında verilmiştir.³

1. **Kestanederesi RES Projesi:** 28 türbinli ve 117,6 MWm/117,6 MWe toplam kurulu güce sahip Kestanederesi Rüzgar Santrali Projesi'nin Aydın İli, Nazilli ve Kuyucak İlçeleri, Yukarıyakacık ve Ağıryakacık Mahalleleri'nde; Manisa İli, Alaşehir İlçesi, Kestanederesi Mahallesi; ve İzmir İli, Kiraz İlçesi, Akpınar Mahallesi'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 28 adet türbin, bir şalt sahası, bir idari bina, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 300 ton/saat kapasiteli mobil kırma ve tarama tesisi ile Proje'ye bağlı tesis olarak enerji nakil hatlarından (ENH) oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 18 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına 2023 yılının üçüncü çeyreğinde Proje yollarının inşası ile başlanmış olup, Proje'nin inşaatının 2025 yılının ilk çeyreğinde tamamlanması ve 2025 yılının dördüncü çeyreğinde Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

³Bu belgenin yayımlandığı tarih itibarıyla ENH güzergahlarına ilişkin çalışmalar henüz tamamlanmış değildir ve önümüzdeki dönemde değişiklik yapılabilir.

ENH: 154 kV; 15 km tek devre ENH Alaşehir Trafo Merkezi (TM) bağlantısı & 154 kV; 30 km tek devre ENH Kiraz RES TM bağlantısı (30 km ENH Enerjisa Üretim'in iş kapsamı dışındadır)

- Harmancık RES Projesi:** 10 türbinli ve 42 MWm/42 MWe toplam kurulu güce sahip Harmancık Rüzgar Santrali Projesi'nin Çanakkale İli, Merkez ve Lapseki İlçeleri, Yukarıokçular, Kızılköçü, Üçpınar ve Hacıgelen Mahalleleri'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 10 adet türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 68,75 ton/saat kapasiteli mobil kırma ve eleme tesisinin yanı sıra Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 16 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına, Proje yollarının yapımıyla 2023 yılının dördüncü çeyreğinde başlanmış olup, Proje'nin inşaatının 2025 yılının ilk çeyreğinde tamamlanması, 2025 yılının ilk çeyreğinin sonunda ise Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV, 4,5 km 1272 MCM Üçpınar RES TM bağlantısı

- Armutçuk RES Projesi:** 20 türbinli ve 84 MWm/84 MWe toplam kurulu güce sahip Armutçuk Rüzgar Santrali Projesi'nin Çanakkale İli, Yenice İlçesi, Armutçuk Mahallesi ve Balıkesir İli Büyükşapçı Mahallesi'nde hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Proje bileşenleri 20 türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 68,75 ton/saat kapasiteli mobil kırma ve tarama tesisinin yanı sıra Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Projenin inşaat süresi 16 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Projenin inşaatına 2024 yılının üçüncü çeyreğinde, Proje yollarının inşasıyla başlanacak olup, 2025 yılının ikinci çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması planlanmaktadır. Proje'nin 2025 yılının ikinci çeyreği sonunda işletmeye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV, 5,5 km 1272 MCM ENH 154 kV Şapdağı RES TM bağlantısı

- Ovacık RES Projesi:** 13 türbinli ve 54,6 MWm/54,6 MWe toplam kurulu güce sahip Ovacık Rüzgar Enerjisi Santrali Projesi'nin Çanakkale İli, Bayramiç İlçesi, Gökçeçi, Kuşçayır ve Karıncalık Mahalleleri'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 13 adet türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 68,75 ton/saat kapasiteli mobil kırma ve eleme tesisi ve Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 12 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Projenin inşaatına, Proje yollarının inşası ile 2024 yılının ilk çeyreğinde başlanmış olup, 2024 yılının dördüncü çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması ve 2024 yılı sonunda da Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV, 8 km 2x1272 MCM ENH 154 kV Gülpınar RES TM – Çan Havza TM ENH bağlantısı & 154 kV, (11+11) km 1272 MCM iki ayrı tek devre ENH 154 kV Bayramiç Havza TM bağlantısı (11+11 km ENH Enerjisa Üretim'in iş kapsamı dışındadır)

- Ihlamur RES Projesi:** 18 türbinli ve 75,6 MWm/75,6 MWe toplam kurulu güce sahip Ihlamur Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin Çanakkale İli, Yenice İlçesi, Yalıoba, Karasu, Güzeloba, Kabalı Mahalleleri ile Balıkesir İli, Gönen İlçesi, Fındıklı Mahallesi'nde hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Proje bileşenleri 18 adet türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 68,75 ton/saat kapasiteli mobil kırma ve eleme tesisi ve Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 16 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına 2024 yılının üçüncü çeyreğinde, Proje yollarının inşası ile başlanacak olup, 2025 yılının ilk çeyreğinde Proje'nin inşaatının

tamamlanması ve 2025 yılının ikinci çeyreğinde Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV, 6,5 km 1272 MCM iki ayrı tek devre ENH 154 kV Çan Havza TM – Gönen TM .ENH bağlantısı

- Dampınar RES Projesi:** 11 türbinli ve 46,2 MWm/46,2 MWe toplam kurulu güce sahip Dampınar Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin İzmir İli, Tire İlçesi, Küçükkale Mahallesi ile Aydın İli, Germencik İlçesi, Dampınar Mahallesi'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 11 türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları) ve Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 13 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına 2024 yılının üçüncü çeyreğinde, Proje yollarının inşaatı ile başlanacak olup, 2025 yılının ikinci çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması ve 2025 yılının ikinci çeyreği sonunda Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV; 10 km tek devre ENH Nezihe Beren JES TM bağlantısı

- Hacıdırlar RES Projesi:** 15 türbinli ve 63 MWm/ 63 MWe toplam kurulu güce sahip Hacıdırlar Rüzgar Enerji Santrali Projesi, Aydın İli, Karacasu İlçesi, Karacaören ve Ataköy Mahalleleri'nde; Denizli İli, Sarayköy ve Babadağ İlçesi, Kıranyer, Yeşilyurt ve Hisar Mahalleleri'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 15 türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları) ve Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 13 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına, Proje yollarının yapımıyla birlikte 2024 yılının dördüncü çeyreğinde başlanacak olup, 2025 yılının üçüncü çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması ve 2025 yılının üçüncü çeyreğinin sonunda Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 154 kV; 12,5 km tek devre ENH Denizli RES TM bağlantısı

- Uygar RES Projesi:** 60 türbinli ve 252 MWm/250 MWe toplam kurulu güce sahip Uygar Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin Balıkesir İli, Burhaniye ve Savaştepe İlçeleri, Haydar, İkizce, Büyükyenice ve Taşdibi Mahalleleri; İzmir İli, Bergama İlçesi, Oruçlar, Ürkütler, Yukarıada, İneşir, Alhatlı, Durmuşlar, Çamoba ve Kozluca Mahalleleri; ve Manisa İli, Soma İlçesi, Kiraz Mahallesi'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri 60 türbin, iki şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları), 200 ton/saat kapasiteli bir mobil kırma ve eleme tesisi ve şalt sahalarını birbirine bağlamak için dahili ENH_ve ayrıca Proje'ye bağlı tesis olarak bir ENH oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 21 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına, Proje yollarının inşaatı ile 2024 yılının ilk çeyreğinde başlanmış olup, 2025 yılının dördüncü çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması ve 2025 yılı sonunda Proje'nin devreye alınması planlanmaktadır.

ENH: 400 kV Uygar RES TM'den 400/154 kV Bayramiç Havza TM'ye, 123 km 3B Phesant, 1272 MCM ENH, 400 kV Uygar RES TM'den 400/154 kV İzmir Havza TM'ye, 13,1 km 3B Phesant 1272 MCM ENH (123 km ENH Enerjisa Üretim'in iş kapsamında değildir.)

- Akköy RES Projesi:** Altı türbinli ve toplam 25,2 MWm/25,2 MWe kurulu güce sahip Akköy Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin Aydın İli, Didim İlçesi, Akköy ve Yeniköy Köyleri'nde kurulması planlanmaktadır. Proje bileşenleri altı adet türbin, bir şalt sahası, Proje yolları (yani erişim ve saha yolları) ve Proje'ye bağlı tesis olarak bir **ENH** oluşmaktadır. Proje'nin inşaat süresi 10 ay, işletme süresi ise 49 yıl olacaktır. Proje'nin inşaatına, Proje yollarının inşaatı ile 2023 yılının ilk çeyreğinde başlanmış

olup, 2023 yılının dördüncü çeyreğinde Proje'nin inşaatının tamamlanması ve 2023 yılı sonunda Proje'nin devreye alınması planlanmıştır. Akköy RES, 2024 yılının Ocak ayından bu yana faaliyettedir.

ENH: ENH Ocak 2024'ten beri kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

Tablo 1. 1 dokuz farklı Proje'deki arazi edinimi durumu özetlenmektedir. Bu tablo, her Proje için arazi büyüklükleri, mülkiyet durumu ve orman kapsamı hakkında genel bir bakış sunmaktadır. Sunulan verilerde özel ve kamu arazileri arasındaki ayrım açıkça görülmektedir. Akköy RES'in arazi işlemleri tamamlanmıştır.

Tablo 1. 1: Alt Projeler İçin İhtiyaç Duyulan Araziler

Alt proje	Özel Arazi		Kamu Arazisi	
	Arsa büyüklüğü (m ²)	Hissedar sayısı	Arsa büyüklüğü (m ²)	Orman arazilerinin büyüklüğü (m ²)
Kestanederesi	67.646,26	154	151.790,40	711.605,12
Uygar	563.052,49	305	54.538,60	1.562.575,19
Akköy	0	-	227.270,16	0
Ovacık	70.238,51	24	0	378.713,45
Harmancık	30.101,18	75	8.773,68	461.081,44
Armutçuk	210.221,65	97	16.638,80	571.064,79
Ihlamur	72.548,00	48	25.541,42	574.003,00
Hacıhıdırlar	216.837,90	131	4.797,71	356.687,48
Dampınar	27.212,33	19	28.955,21	485.595,94
Toplam	1.257.858,32	853	518.305,98	5.101.326,41

Tabloda listelenen orman arazileri Projeler için doğrudan kullanılmayacaktır. Aksine, bu orman arazileri Proje Şirketi'nin lisansının kapsadığı alanı temsil ederler. Bu ormanlık alanların spesifik kullanımına, Proje gereksinimlerine dayalı olarak inşaat süreci sırasında karar verilecektir.

1.3 Yeniden Yerleşim Çerçevesinin Amacı ve Kapsamı

Bu YYÇ, Projenin ÇSED sürecinde belirlenen arazi edinimi, kamulaştırma ve acil kamulaştırma faaliyetleriyle ilgili potansiyel sosyal riskleri ve etkileri ele almak üzere hazırlanmıştır.

Bu YYÇ'nin amacı, yeniden yerleşim faaliyetlerine ilişkin düzenleyici yapıyı açıklığa kavuşturmak, yeniden yerleşim ilkelerini ve organizasyonel düzenlemeleri tanımlamak, uygunluk kriterlerini tasarlamak, tazminat prosedürlerini ve standartlarını belirlemek ve Proje yaşam döngüsü boyunca uygulanacak paydaş katılımı ve istişare gerekliliklerinin yanı sıra harici Şikayet Mekanizmasını (ŞM) tanımlamaktır.

Bu YYÇ, uygulama sırasında uygulanacak yeniden yerleşim ilkelerini ve alt projelerin her biri için Yeniden Yerleşim Eylem Planlarının (YYEP) hazırlanmasına yönelik organizasyonel düzenlemeleri açıklamaktadır. YYÇ aynı zamanda Proje Şirketi için YYEP hazırlanması ve uygulanmasına yönelik düzenlemeleri ve Proje'ye Kredi Verenler'in gereklilikleri ve standartları (özellikle UFK PS 5, AİKB PG 5, EP IV ve KFK ÇSPP'ler) ve ulusal mevzuatla tutarlılığın sağlanmasını içermektedir.

Özetle, YYÇ'nin özel hedefleri aşağıda verilmektedir:

- Arazi kamulaştırmasına ilişkin ulusal mevzuat ve Proje'nin Kredi Verenler'inin standartları hakkında bilgi sağlamak,
- Potansiyel arazi kaynaklı etkileri ve bunların büyüklüğünü, hassas gruplar da dahil olmak üzere etkilenen tarafları belirlemek,

- Proje Şirketi için arazi edinimi sürecinin ve organizasyonel düzenlemelerin adımlarını belirlemek,
- Potansiyel hak sahipliklerini tanımlamak ve yeniden yerleşim ve arazi edinimi hedeflerine ulaşmaya yönelik bir strateji hazırlamak,
- Varlıkların zamanında edinilmesini, tazminat sağlanmasını ve Proje'den Etkilenen Kişilere (PEK'ler) diğer faydaların sağlanmasını sağlayacak bir yapının uygulaması sağlamak,
- Şikayetlerin iletilmesi için erişilebilir bir mekanizma ve alınan şikayetlerin yönetilmesi için bir sistem uygulamak,
- Proje'nin uygulanmasında danışma, katılım ve şikâyet mekanizmaları hakkında bilgi sağlamak,
- YYEP'nin uygulanması için gerekli kaynakların belirlenmesi,
- Yeniden yerleşim uygulamasının denetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi için bir taslak sunmak ve
- Yeniden yerleşim bütçesinin hazırlanmasına yönelik rehberlik sağlamak.

2 Proje'nin Arazi Edinim Esasları

İrtifak haklarının tesisi de dahil olmak üzere arazi edinimi ve yeniden yerleşim aşağıdaki ilkelere tabi olacaktır:

- İlgili Türk mevzuatı birlikte UFK PS 5 ve AİKB PR 5 takip edilecek, yasal rejimler arasında boşlukların olması durumunda UFK PS 5 ve AİKB PR 5'te belirlenen standartların karşılanması için önlemler alınacaktır.
- Alt projeler, konu araziler üzerinde mülkiyet hakları veya irtifak hakkı tesis edilmesini gerektirebilir. Kalıcı arazi edinimi mülkiyet haklarının tesis edilmesini gerektirecek, geçici arazi edinimi gerektiren arazilerde ise irtifak hakları tesis edilecektir. İrtifak hakkı tesis edilen arazilerde, herhangi bir yapı inşa edilmemesi, köklü bitki, ürün ve ağaç dikilmesi gibi kısıtlamalarla arazinin hak sahiplerine belli bir ölçüde kullanılmasına izin verilerek arazinin hak sahiplerine geri verilmesi mümkündür. Kişilerin mülkiyet ve miras haklarına saygı gösterilecektir.
- Arazi edinimi/yeniden yerleşimin PEK'ler (aynı zamanda onların geçim kaynakları) üzerindeki potansiyel ekonomik ve sosyal etkileri değerlendirilecektir.
- Yeniden yerleşim süreci, etkilenen arazi ve varlıkların tam envanterinin yanı sıra, PEK'ler için temel hane verileri sağlayan ayrıntılı bir PEK sayımına/anketine dayanacaktır.
- Hassas gruplar da dahil olmak üzere paydaş kategorileri belirlenecek ve onlara danışılacaktır.
- PEK'lerin kategorileri ve ilgili hakları belirlenecektir.
- Kamuoyu tam olarak bilgilendirilecek ve süreçler şeffaf olacaktır. Ayrıca, PEK'lerle anlamlı bir şekilde istişarede bulunulacak ve onlara yeniden yerleşim programlarının planlanması ve uygulanmasına katılma fırsatları sunulacaktır.
- Verimli, özel mülkiyetteki arazilerin edinimini en aza indirmek ve ihtiyaç duyulan alanların dikkatli seçimi yoluyla yerleşim alanlarının edinimini (ve dolayısıyla gönülsüz yeniden yerleşimi) önlemek için mümkün olan tüm adımlar atılacaktır.
- Tazminat verilecek arazi, işletme ve diğer varlıkların değerlendirilmesi, UFK PS 5 ve AİKB PR 5'te tanımlanan tam yenileme maliyetine dayanacaktır.
- Tarım arazisi olması durumunda, arazinin değerlendirilmesi mahsul değerinin yanı sıra araziyle ilgili diğer geçim kaynaklarını ve varlıklarını da içerecektir.
- Etkilenen arazi veya işletmelerde çalışan ancak arazi sahibi olmayan (kiracı, kullanıcı veya ücretli çalışan) kişilerin bulunduğu durumlarda, tazminat bu kişilerin Proje öncesinden daha kötü durumda olmamalarını sağlayacak miktarda veya şekilde olmalıdır.
- Mülkiyet resmîliğine bakılmaksızın, geçimleri araziye ve ortak kaynaklara (ortak araziler dahil) bağlı olanlar için sağlanan tazminat, PEK'lerin geçimlerini yerinden edilme öncesindeki seviyelere geri getirebilmelerini sağlayacak düzeyde olacaktır.
- Kamulaştırma için ihtiyaç duyulan arazinin gayri resmi olarak kullanılan kamu arazisi olması halinde, resmi tapusu olmayan PEK'lere mahsuller, arazideki varlıklar ve araziye yaptıkları yatırımlar için tazminat ödenecektir. Araziye geçici olarak ihtiyaç duyulması halinde, arazinin kullanıldığı süre boyunca maliklere piyasadaki kira bedelinin tamamı üzerinden tazminat ödenecek ve arazi, kiralanmadan önceki durumuyla aynı şekilde sahibine geri verilecektir.
- İstisnai durumlarda, yeniden yerleşimin kaçınılmaz olduğu durumlarda, tam yenileme maliyetine ek olarak, PEK'lere yeniden yerleşim planları doğrultusunda yeniden yerleştirme ve ilgili masraflar için yardım sağlanacaktır.
- Taşınmaz mülkü olmayan kişiler de dahil olmak üzere hassas gruplara (varsa) yönelik özel sosyal yardım, danışma ve destek programları sağlanacaktır.

- Proje, UFK PS'leri ve AİKB PR'leri doğrultusunda şikayetlerin giderilmesi ve YYEP uygulamasının izlenmesine yönelik planlar sağlayacak ve hazırlayacaktır.
- YYEP'lerin zamanında ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri düzenli olarak izlenecek ve raporlanacaktır. Geçim desteğinin geçim kaynaklarının yeniden sağlanmasındaki etkinliği de izlenecek ve ek yardım sağlanmasına ihtiyaç duyulması halinde değerlendirilecektir.
- YYEP'nin hazırlanması ve uygulanması, PEK'lerin ve ilgili kurumların katılımıyla şeffaf bir şekilde yapılacaktır.
- İlgili tüm paydaşlar, alt projelerin arazi gereksinimleri, YYEP uygulama süreci, yetkiler ve şikayet mekanizmaları vb. konularda gerekli görüldüğü şekilde bilgilendirilecek ve güncel bilgiler verilecektir.
- Alt projelerin inşaatı nedeniyle bozulan yol, su boru hatları , iletişim ağları vb. altyapı tesisleri değiştirilecektir.
- Tazminat, tescil ve devir sorunlarının, kaçınılmaz olmadıkça, mahkeme müdahalesine gerek kalmaksızın mal sahipleri nezdinde çözülmesini sağlamak için gerekli tüm adımlar atılacaktır.
- İnşaat başlamadan önce PEK'lere tam ödeme yapılacak ve tüm faaliyet ve prosedürler resmi olarak belgelendirilecektir.
- PEK'lere ödenecek tazminat tutarının belirlenmesinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu dikkate alınacaktır. UFK PS 5 ve AİKB PR 5'in gerektirdiği tam ikame değerinin Kamulaştırma Kanunu'nun öngördüğü değerden yüksek olduğu durumlarda tam yenileme değeri kullanılacaktır. İrtifak hakkının kurulmasının gerekli olduğu durumlarda kısmi tazminat söz konusu olacaktır. Uzun vadeli irtifak hakkı için tazminata ilişkin arsa bedeli tespiti, arsanın satılması durumunda kentsel alanda parselin tamamının piyasa fiyatının %50'sini (kırsal alanda %35) geçemez. Ancak, uzun vadeli irtifak hakkı için edinilen arazinin piyasa değerinin tazminata ilişkin %50 (veya %35) eşiğinden yüksek olduğu istisnai durumlarda, Proje, arazi parselinin tamamını kamulaştıracak ve edinilen arazinin sahiplerine tam tazminat ödeyecektir.

3 Yeniden Yerleşim Eylem Planlarının Hazırlanması ve Onaylanması Süreci

YYÇ onaylandıktan sonra Proje Şirketi tarafından özel şahıslar veya özel ticari kuruluşlardan gerçekleştirilen herhangi bir arazi edinimi ve/veya yeniden yerleşim için bir Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) (lütfen taslak için Ekler Bölüm A.1'e bakınız) gereklidir. Bu, ilgili alt kredi/alt finansman sözleşmesinin ne zaman imzalandığına bakılmaksızın geçerlidir. Kendi özel arazi edinimi sorunlarını hafifletmek için hazırlanacak alt proje düzeyindeki YYEP'ler, YYÇ'nin aşağıdaki ilkelerini takip edecek ve bu YYÇ ile tutarlı olacaktır:

- Gelir veya geçim kaynakları üzerinde önemli bir etkisi olmayacak küçük arazi edinimi veya arazi kullanımı kısıtlamaları olan alt projeler için, alt projeye özgü YYEP'ler PEK'ler için uygunluk kriterlerini belirleyecek, tazminat için prosedürleri ve standartları ortaya koyacak ve istişareler, izleme ve şikayetlerin ele alınması için düzenlemeleri içerecektir,
- Fiziksel yer değiştirmeye neden olan alt projeler için YYEP, PEKlerin yeniden yerleştirilmesiyle ilgili ek önlemleri belirleyecektir,
- Geçim kaynakları veya gelir üretimi üzerinde önemli etkileri olan ekonomik yerinden edilmeyi içeren alt projeler için YYEP, geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya eski haline getirilmesiyle ilgili ek önlemleri belirleyecektir; Ve
- Yerel halkın geçim amacıyla bağlı olabileceği yasal olarak belirlenmiş parklar veya koruma alanlarındaki kaynaklara veya diğer ortak mülkiyet kaynaklarına (meralar veya hayvan otlatma için kullanılan araziler gibi) erişimi kısıtlayan arazi kullanımında değişiklikler getirebilecek alt projeler için, YYEP, kullanımla ilgili uygun kısıtlamaların belirlenmesi için katılımcı bir süreç oluşturacak ve bu tür kısıtlamalardan kaynaklanabilecek geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri ele almak için hafifletme önlemlerini belirleyecektir.

Proje kapsamında sekiz spesifik YYEP hazırlanacaktır. Amaç YYEP'lerin Haziran 2024'e kadar sonuçlandırılmasıdır. Daha sonra bu planların açıklama versiyonları etkilenen topluluklarla paylaşılacaktır. Akköy Projesi halihazırda faaliyette olduğundan ve ilave bir arazi edinimi gerekmediğinden YYEP hazırlanmayacaktır. Bunun yerine geriye dönük inceleme ve değerlendirmeleri içeren özet bir belge hazırlanacaktır.

UFK'nun ⁴Ekim 2023'te yayınlanan İyi Uygulama El Kitabı – Arazi Edinimi ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim'de belirtildiği gibi, yenilenebilir enerji projeleri söz konusu olduğunda, yer değiştirme etkilerini önlemek için genellikle önemli çaba sarfedilir (ve sarfedilmelidir). Özel sektörde iş geliştiriciler, tesisleri yerleşim veya ekili alanlardan uzağa yerleştirerek ve projeyi alternatif analizler yoluyla tasarlayarak, kamulaştırmaya başvurmadan arazinin pazarlık yoluyla edinilebilmesini sağlayarak etkileri en aza indirmeye çalışabilirler.

Kamulaştırma prosedürü, Proje Şirketi'nin belirli bir alt proje sonucunda arazi veya diğer mülkler ve ilgili varlıkları edinme ihtiyacını belirlemesinden sonra başlar. Her bir alt proje için yapılan fizibilite çalışmaları ve ilgili dokümanlar hazırlanır. Arazi ihtiyacına ilişkin bilgiler bu fizibilite çalışmalarından elde edilir.

Her bir alt proje için ihtiyaç duyulan araziler belirlenirken, yeniden yerleşimden mümkün olduğunca kaçınılarak, arazi ediniminden kaynaklanan olumsuz sosyal ve ekonomik etkileri en aza indirecek kriterler dikkate alınacaktır. Bu amaçla proje sahasının belirlenmesinde, özellikle

⁴25 Aralık 2023'te <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/handbook-land-acquisition-and-inwill-resettlement> adresinden alındı

teknik şartların uygun olduğu binalı yaşam alanları olmak üzere özel parsellerden mümkün olduğunca kaçınılarak devlet arazileri tercih edilecektir.

UFK PS 5 ve AİKB PR 5'te belirtilen en iyi uygulamalara uygun olarak Proje Şirketi, arazi, mahsul ve binalara ilişkin bir araştırma yapacak ve tüm PEK'ler üzerinde bir hane halkı araştırması yapacaktır. Bu, arazi edinimi ve/veya yeniden yerleşim planlarının temelini oluşturacaktır. Bu araştırma, PEK sayımıyla birlikte, yer değiştirme, arazi edinimi veya yeniden yerleşime ihtiyaç duyulan belirli bir alt projenin belirlenmesinden sonra mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilmelidir. Hanehalkı anketi, proje alanı belirlendikten sonra yapılması gereken temel veri toplama aracıdır. Hanehalkı araştırması PEK'lerin durumunu ortaya koymalı ve Proje'den etkilenecek tüm kişileri, etkilenecek arazi ve varlıkları, tazminat ve yardım almaya hak kazanacak tüm kişileri kapsamalıdır. Bu araştırma hanehalkı bileşimini ve özelliklerini, sosyo-ekonomik durumunu ve geçim kaynaklarını içerecektir.

Arazi edinimi çalışmaları hane halkı araştırmasından bir yıl sonra başlıyorsa, toplanan bilgiler Proje Şirketi tarafından bu dönemde meydana gelebilecek değişikliklere karşı güncellenmelidir.

Sayım/anketlerin tamamlanmasının ardından her alt proje için Proje'ye özel YYEP'ler hazırlanacaktır. YYÇ politika ilkelerini belirleyecek ve yetkileri, uygunluk kriterlerini, izleme ve değerlendirmeye yönelik kurumsal düzenlemeleri, katılım çerçevesini ve ayrıca şikayet giderme mekanizmalarını açıklayacaktır.

YYEP, Proje Şirketi tarafından Proje'ye Kredi Verenler'e sunulacaktır. Proje Şirketi YYEP'lerin Proje'ye Kredi Verenler'in gerekliliklerine ve standartlarına uygun olarak uygulanmasından sorumludur. YYEP'ler sahada inşaat başlamadan önce tamamlanmalı, açıklanmalı ve uygulanmalıdır.

Proje Şirketinin arazileri yalnızca kamu kurumlarından edinmesi halinde, alt projenin arazi kaynaklı herhangi bir etkisinin olmadığı ve dolayısıyla UFK PS 5 ve AİKB PR 5 uygulamasından muaf tutulduğu kabul edilmeden önce, yine söz konusu arazinin herhangi bir resmi veya gayri resmi arazi kullanımı açısından değerlendirilmesi gerekecektir. Proje Şirketi, Bu YYÇ'nin Ekler A.2 Bölümü'nde verilen formatı kullanarak arazi edinim prosedürlerini (kamulaştırma, irtifak hakkı, tahsis, transferler, izinler vb.) altı aylık bir İzleme/İlerleme Raporu'na yansıtılmaktan sorumlu olacaktır.

Bununla birlikte, değerlendirmede kamu arazilerinin kullanıcılar (resmi veya gayri resmi) tarafından kullanıldığı sonucuna varılırsa, Proje Şirketi arazi kullanıcılarının araziden kaynaklanan geçim kayıplarına yönelik önlemleri ele alacak bir YYEP hazırlamaktan sorumlu olacaktır .

4 Yasal Çerçeve

4.1 Arazi Edinimi ve Yeniden Yerleşime İlişkin Ulusal Yasal Çerçeve

4.1.1 Arazi edinimi

Türk mevzuatına göre, arazi edinimi, kamulaştırma ve acele kamulaştırma süreçleri 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'na (Resmi Gazete (RG) Tarih/Sayı: 08.11.1983/18215) ve Kamulaştırma Kanunu'nda yapılan değişikliklere ilişkin ilgili kanunlara dayanmaktadır.

Kamulaştırılan mülk için tazminat, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 8, 10 ve 11. Maddelerindeki usul ve esaslara göre belirlenir. Değerleme kriterleri Kanununun 11. Maddesinde belirtilmiştir. Kamulaştırma Kanunu, kamulaştırılan arazi için tazminatın belirlenmesinin, rotasyon sistemi dikkate alınarak o araziden elde edilen ortalama yıllık net gelire bağlı olduğunu, yapıların değerlemesinin inşaat birim fiyatlarının hesaplanmasını içerdiğini ve arsaların (konut) değerlemesinin emsal değerlendirmesine bağlı olduğunu tanımlamaktadır. Değerleme komisyonu, arazi ediniminden sorumlu kuruluş tarafından kendi bünyesinde kurulur ve en az üç üyeden oluşur. Bu komisyon, ihtiyaç duyulması halinde Sanayi ve Ticaret Odası'ndan, emlak ofislerinden ve bu konularda uzmanlaşmış diğer bireysel veya kurumsal otoritelerden bilgi alabilir.

Buna ek olarak, Anayasa'nın 46. Maddesi, devlet ve kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ve nakden ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları kısmen veya tamamen kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde Kamulaştırma Kanunu'nda belirtilen usul ve esaslara göre irtifak hakkı kurmaya yetkili olduğunu açıklamaktadır. Başka bir deyişle, Anayasa, kamulaştırma bedeli malik/maliklere peşin ve nakit olarak ödenmedikçe herhangi bir taşınmaz mala el konulamayacağını ima etmektedir.

Arazi kamulaştırma sürecinde Türk mevzuatına uygun olarak izlenecek adımlar bir sonraki bölümde verilmektedir.

4.1.1.1 Duyuru

Değerleme Komisyonu, değerlendirme belgesini sorumlu kurum tarafından dahili olarak oluşturulan Müzakere Komisyonu'na iletir. Müzakere Komisyonu, üç üyesi araziye satın alan Proje Şirketi'nden olacak şekilde oluşturulur ve edinilen arazi ve kaybolacak/yerinden edilecek varlıklara ilişkin tazminat paketi konusunda mülk sahipleriyle müzakereleri yürütür.

Daha sonra Proje Şirketi PEK'leri resmi taahhütlü posta yoluyla bilgilendirir ve onları müzakerelere davet eder. Bildirimde, Proje Şirketi'nin müzakere yoluyla anlaşma yoluyla araziye satın alma (veya söz konusu arazi üzerinde irtifak hakkı tesis etme) niyetinden bahsedilir ve arazi edinimi sürecindeki adımlar açıkça anlatılır. Bildirimde ayrıca arazi sahibinin kullanabileceği dava hükümleri ve arazi sahibinin mahkemelere daha yüksek bir tazminat miktarı için dilekçe verme hakkını kullanmak istemesi durumunda atılacak adımlar da yer alır.

Sahiplerin arazide yaşamaması durumunda, onlara ulaşmak için aşağıdaki yöntemlerle makul çaba gösterilir:

- Köylülerden ve köy muhtarlarından güncel adres araştırması için yerel soruşturmalar yapılması,
- Tapu ve kadastro kayıtlarından, kimlik numarası üzerinden kolluk kayıtlarından bilinen son ikamet yerinin sorgulanması,

- 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 10. maddesi uyarınca gazetede resmi ilan yayınlanması.

Eğer hala arazi sahiplerine ulaşılamıyorsa, arazinin tazminatı onların adına bir banka hesabına yatırılır. Arazi sahibi, tazminatı yatırılan banka hesabından istediği zaman çekebilir.

Arazinin birden fazla sahibi varsa, her bir malike, devlet kayıtlarındaki tapuda kayıtlı sahiplik yüzdesi esas alınarak, yukarıda açıklandığı gibi aynı şekilde bilgi verilir ve tazminat ödenir. Birden fazla malik arasında, her birinin sahiplik yüzdesi konusunda aktif bir anlaşmazlık olması durumunda, tazminatın tamamı bir emanet hesabına yatırılır ve anlaşmazlığın çözülmesinden sonra her birine ödenir.

4.1.1.2 Satın Alım İşlemi

Arazinin ve etkilenen mülklerin satın alınması, müzakere yoluyla uzlaşma veya mahkeme yoluyla uzlaşma olmak üzere iki farklı süreçle gerçekleştirilebilir.

Müzakere ile Uzlaşma

Kamulaştırma Kanununun 8. maddesinde ve bu YYÇ'de belirtilen usul ve esaslar uyarınca, arazinin ve ilgili taşınmazın müzakere ile uzlaşma yoluyla satın alınması sürecidir. Eğer mal sahibi müzakere yoluyla bir anlaşmayı kabul ederse, işlemin sonuçlandırılması için mal sahipleri ile Proje Şirketi arasında görüşmeler yapılır.

Bu anlaşmaya ilişkin tutanak iki tarafça imzalanır. İşlemi, 45 gün içerisinde kamulaştırma bedelinin hak sahibine ödenmesi takip eder ve mülkiyetin devri sonrasında mülk devlet adına tescil edilir. Bu şekilde satın alma kamulaştırma sayılır ve bu kamulaştırmaya karşı dava açma hakkı ve kamulaştırma bedeli tutarındaki tazminat işleme konulamaz. Proje Şirketi, müzakerelerin üç aydan fazla sürmeyeceği ve arazi sahibine arazi edinimi adımlarına ilişkin bir açıklamanın yanı sıra her adımda sahibinin yasal süreç ve dava haklarına ilişkin bir açıklama sunacağını açıkça belirtmelidir. Müzakere edilmiş bir uzlaşmaya varılamaması, aşağıda açıklanan bir mahkeme uzlaşmasıyla sonuçlanacaktır.

Mahkeme ile Uzlaşma

Mahkeme ile uzlaşma aşağıdaki koşullarda gerçekleşir:

- müzakere edilen çözüm başarısız olur; veya
- mal sahibi, Proje Şirketi'nden bildirim aldıktan sonra pazarlık yapmayı reddeder; veya
- örf ve adet hakları söz konusu olduğunda; veya
- ölen veya bulunmayan sahipler durumunda.

Mahkeme ile uzlaşma talep edilmeden önce, yasal süreç ve dava hakları arazi sahibine tam olarak açıklanacaktır.

Proje Şirketi tarafından, Kamulaştırma Kanunu'nun 10. Maddesi uyarınca değerlendirme ve tescil için ilgili asliye mahkemesinde dava açılacaktır. Mahkeme sürecinin masrafları Kamulaştırma Kanunu uyarınca sorumlu kurum tarafından karşılanır. Özellikle dava sürecinin dört ay içinde sonuçlandırılmaması halinde, bu süreden itibaren belirlenen tazminat tutarına yasal faiz oranı uygulanır.

Genel olarak Kamulaştırma Kanunu'nun 12. maddesine göre, bir arazi kısmen kamulaştırılırsa ve kalan kısmın kullanılamaz hale gelmesi durumunda, kamulaştırma kararının alınmasından itibaren 30 gün içerisinde malikin talebi üzerine bu kısım da kamulaştırılır.

4.1.1.3 Acil Kamulaştırma

Kamulaştırma Kanununun 27. maddesi, kamulaştırmadan sorumlu kuruluşa, projenin gerektirdiği taşınmazlara normal kamulaştırma prosedüründe gereken süreden daha erken el koyma yetkisi vermektedir. Bu süreç, mülk sahiplerinin belirlenen değerlemeye karşı itirazlarını engellemez. Acil kamulaştırma kaçınılmazsa, hak sahipleri (yerinden edilmiş kişiler), arazi ediniminin ilk aşamasında sorumlu kurum tarafından ihtiyaç duyulan taşınmazların kamulaştırılması ve ilk tazminat konusunda anlamlı bir şekilde bilgilendirilmelidir.

15. madde uyarınca kamulaştırılacak arazinin cins ve mahiyetine göre en az üç kişiden oluşan bir bilirkişi heyetinin oluşturulması zorunludur. Uzmanlardan birinin gayrimenkul geliştirme alanında yüksek lisans veya doktora derecesine sahip uzmanlar veya 6 Aralık 2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca yetkilendirilmiş gayrimenkul değerlendirme uzmanları arasından seçilmesi gerekmektedir.

Mahkemenin taşınmazlara el koyma kararı Tapu Müdürlüğü'ne bildirilir. Taşınmazın devredilemeyeceği, başkasına devredilemeyeceği, temlik edilemeyeceği hükmü tapu siciline şerh edilir.

Bağlantı yolları ve rüzgar türbinleri için edinilen bazı arazilerin her alt proje kapsamında acil kamulaştırmaya tabi olduğunu belirtmek gerekir.

4.2 Proje'ye Kredi Verenler'in Yeniden Yerleşime İlişkin Standartları

Proje'nin arazi edinim faaliyetleri ve gereksinimleri aşağıdaki uluslararası standartlar dikkate alınarak değerlendirilmekte ve planlanmaktadır:

- UFK'nun Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirliğe İlişkin Performans Standartları (2012)
  - Performans Standardı 5 – Arazi Edinimi ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim: Yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının restorasyonu ile ilgili karar alma süreçleri, uygun olduğu durumlarda seçenekleri ve alternatifleri içermelidir. Performans Standardı'nın hedefleriyle tutarlı sonuçlara ulaşmak için tazminat ödemelerinin, geçim kaynağı restorasyon faaliyetlerinin ve yeniden yerleşimin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi sırasında ilgili bilgilerin açıklanması ve Etkilenen Topluluklar'ın ve kişilerin katılımı devam edecektir.
- AİKB'nin Çevresel ve Sosyal Politikası ve Performans Gereklilikleri (2019)
  - Performans Gereksinimi 5 - Arazi Edinimi, Arazi Kullanımına İlişkin Kısıtlamalar ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim: PR 5, Proje ile ilgili tüm arazi edinimi süreçlerinde, anlamlı istişareler yoluyla yöre halkı ve topluluklarla etkileşim kurulmasını ve arazi ediniminin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi de dahil olmak üzere yeniden yerleşim süreci boyunca ilgili bilgilerin açıklanmasını gerektirir. İşveren, hassas gruplar da dahil olmak üzere tüm grupların haklarından, fırsatlarından ve faydalarından haberdar edilmesini ve bilgilendirilmesini sağlamalıdır.
- Ekvator Prensipleri IV (2020)
- KFK Çevresel ve Sosyal Politika ve Prosedürler (ÇSPP) (2020)

Proje'ye Kredi Verenler'in yeniden yerleşime ilişkin standartlarına ek olarak UFK, Ekim 2023'te Arazi Edinimi ve Gönülsüz Yeniden Yerleşime İlişkin İyi Uygulama El Kitabı yayınlamıştır. İyi uygulama el kitabı, YYEP'lerin uygulanması sırasında da dikkate alınacaktır.

4.2.1 Gönülsüz Yeniden Yerleşim

Proje kapsamında fiziksel veya ekonomik yeniden yerleşimin gündeme gelmesi durumunda Proje Şirketi, yeniden yerleşim planlaması ve uygulaması ile ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği sağlayabilir.

Etkilenen kişi veya toplulukların arazi edinimini veya arazi kullanımına ilişkin yerinden edilmeye sonuçlanan kısıtlamaları reddetme hakkına sahip olmadığı durumlarda, yeniden yerleşim gönülsüz olarak kabul edilir.

4.3 Fark analizi

Arazi edinimine ilişkin ulusal mevzuat ve süreçlerin Türkiye'de köklü bir geçmişi vardır. Karşılaşılan sorunları çözme sürecini iyileştirmek ve uluslararası en iyi uygulamalardan bazı gereklilikleri dahil etmek amacıyla zamanla güncellenmiştir. Ancak Türk mevzuatı ile UFK PS 5 ve AİKB PR 5 arasında hâlâ bazı farklar bulunmaktadır. Bu bağlamda ana farklar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

Mülk sahibi olmayan kiracılara ve arazinin diğer gayri resmi kullanıcılarına

tazminat/yardım: Proje'ye Kredi Verenler'in standartlarına ve gerekliliklerine göre, arazinin resmi kullanıcılarının yanı sıra, arazinin resmi olmayan kullanıcıları da PEK olarak tanımlanmaktadır. Türk mevzuatı, kiracılara ve arazi/mülklerin resmi olmayan kullanıcılarına tazminat ödenmesini gerektirmemektedir. Bununla birlikte, Proje'ye Kredi Verenler prosedürlerine göre, para harcayan, ürün eken veya başkalarının arazileri üzerinde bina veya başka yapılar inşa eden kişilere tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenir. Ayrıca, gayri resmi olarak kullandıkları araziye diktikleri mahsuller ve ekonomik ağaçlar için de tazminat ödeniyor ve gerekirse, söz konusu araziden ayrılmanın bir sonucu olarak kaybedilen gelirin/geçim kaynaklarının geri kazanılması için yardım sağlanır.

Sağlanan tazminat, kiracıların ve diğer gayri resmi arazi kullanıcılarının geçim kaynaklarının etkilenmemesini sağlayacaktır. Resmi arazi sahipleri için yasal tazminat tutarına ek olarak, yasal hakkı olmayan diğer kişiler için masraflar Proje Şirketi'nden karşılanacaktır.

Yenileme Maliyeti: Kredi kuruluşlarının politikalarına göre, arazi ve diğer sabit varlıklar gibi taşınmazların kaybı, inşaat başlamadan önce tam ikame maliyeti üzerinden tazmin edilmelidir. Tazminat yöntemi olarak yerine koyma maliyetine eşdeğer nakit kullanılacağı göz önünde bulundurulduğunda, yasal arazi sahipleri arazi kaybı için tazmin edilecek ve kiracılar, kamu arazisi kullanıcıları ve gecekonducular araziye yaptıkları yatırımın yerine koyma maliyetini alma hakkına sahip olacaklardır. Türk mevzuatına göre, sadece yasal mülk sahipleri parasal tazminat alabilir ve kanunda binalar için değerlendirme sürecinde (kamulaştırma için) amortismanın düşüleceğini belirten bir madde vardır, bu da kamulaştırma değerinin UFK PS 5 ve AİKB PR 5'te tanımlandığı gibi tam ikame maliyetinden daha düşük olmasına neden olabilir (amortisman uygulanmasına izin vermez). Gelir kaybı, ortak mülklere erişim veya sosyal kayıplar (fırsat maliyetleri gibi) için tazminat Türk mevzuatında açıkça belirtilmemiştir. Tam yenileme maliyeti ile ödenecek tazminat arasındaki fark Proje Şirketinden sağlanacaktır. Proje Şirketinin yatırım teklifinde ve YYEP'de bu maliyetleri bütçelemediği projeler finansman için uygun olmayacaktır.

Kısmi kamulaştırma nedeniyle elverişsiz hale gelen arazilerin kamulaştırılması talebi:

Kanuna göre, kısmi kamulaştırmaya tabi arazi sahipleri, 30 gün içinde kalan arazinin kamulaştırılmasını talep etme hakkına sahip. UFK PS 5 ve AİKB PR 5 bu tür talepler için bir süre sınırı tanımlamamaktadır. Arazi ediniminin bildirilmesi aşamasında Proje Şirketi, arazi sahiplerine böyle bir talepte bulunmak için 30 günlerinin olduğunu açıkça bildirecek ve bu tür hizmetlere ihtiyaç duymaları halinde hukuki hizmet sunmayı teklif edecektir.

Ortak Varlıkların Kaybına İlişkin Tazminat: Kredi kuruluşlarının standartlarına ve gerekliliklerine göre, geçim kaynakları doğal kaynaklara dayalı olan ve projeye ilgili erişim

kısıtlamalarının öngörüldüğü kişiler için, etkilenen kaynaklara erişimin devam etmesine izin verecek veya eşdeğer geçim kaynağı kazanma potansiyeli ve erişilebilirliği olan alternatif kaynaklara erişim sağlayacak önlemlerin uygulanması sağlanacaktır. Ortak varlıklar, Kamulaştırma Kanununun 30. Maddesine göre tazmin edilir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 30. Maddesi, kamu tüzel kişileri ve kurumlarının sahip olduğu taşınmazlar, kaynaklar ve irtifak haklarının başka bir kamu tüzel kişisi veya kurumu tarafından kamulaştırılmayacağını ifade etmektedir. Kamu kurumlarının sahip olduğu mülkler kamulaştırılmaz ancak sadece devire konu olabilir. Eğer izin verilen bir devir söz konusu değilse, anlaşmazlık Yüksek Mahkeme'de çözülür. Mera arazilerinden yararlanan yerinden edilmiş kişiler için herhangi bir tazminat söz konusu değildir.

Kamu mülklerinin kullanımında arazi edinimi nedeniyle gelir kaybı yaşanmışsa, Yeniden Yerleşim Eylem Planı- Geçim Kaynakları Restorasyon Planı (YYEP-GKRP) Fonu kapsamında azaltıcı önlemler ve destekler sağlanacaktır. Kamu arazilerindeki kullanıcılara ayrıca bu fon aracılığıyla mahsuller için tazminat ödenecek.

Geçim Kaynağı Restorasyon Planı ve Stratejisi: Girişim, hem kamuya hem de özel sektöre ait tarım, orman ve mera arazilerinin devralınmasını içermekte ve muhtemelen ekonomik yerinden edilmeye yol açmaktadır. Uluslararası kalkınma kılavuz ilkeleri doğrultusunda, Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri (PEYY'ler) ve Projeden Etkilenen Haneler/Kişiler (PEH'ler/PEK'ler) için geçim kaynaklarının uzun vadeli dayanıklılığının ve uyarlanabilirliğinin artırılmasına öncelik verilmektedir. Bu nedenle, YYEP'nin ötesinde, geçim faaliyetlerini rehabilite etmek ve PEH'lerin geçim kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak için bir Geçim Kaynakları Restorasyon Planı (GKRP) geliştirilebilir. Etkilenen hanelerin ana ve ek gelir kaynaklarının analizi, Proje'nin arazi ediniminden en çok etkilenen sektörler olan tarım ve hayvancılığın önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, tarım ve hayvancılık için özel planlar GKRP'ye entegre edilmiştir. Ayrıca, PS5'e göre borçlu, tüm PEK'ler için sağlanan tazminat ile geçim kaynağı kayıpları giderilemeyen ekonomik olarak yerinden edilmiş tüm PEH'lere geçiş desteği sağlayacaktır. Bu gruplar için farklı miktarlarda Geçiş Dönemi Geçim Desteği (GDGD) sağlanacaktır.

Varlık Envanteri ve Sosyoekonomik Sayım : Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamalarının kaçınılmaz olduğu UFK PS 5, Borçlunun çevresel ve sosyal değerlendirmesinin bir parçası olarak Proje'den etkilenecek kişilerin belirlenmesini, bir arazi envanteri oluşturulmasını ve fırsatçı yerleşimciler gibi uygun olmayan kişileri yardım istemekten caydırmak için kimlerin tazminat ve yardım almaya uygun olduğunun belirlenmesini gerektirir. Bu bağlamda, Türk Hukuku bir varlık envanterinin hazırlanmasını gerektirmektedir. Ancak, ulusal gereklilik taşınmaz varlıkların ve yasal tapu sahiplerinin sayılmasıyla sınırlıdır. Kiracılar, ortak arazi kullanıcıları, yasal veya geleneksel tapusu olmayan arazi sahipleri/sakinleri de dahil olmak üzere, UFK PS 5 tarafından tanımlanan Proje'den etkilenen nüfus hakkında nüfus sayımı ve temel bilgiler gereklidir. Buna ek olarak, edinilecek tüm parseller incelenecek ve yapılar ve müştemilatlar not edilecektir.

Hassas Kişilere Yönelik Tedbirler: Proje'ye Kredi Verenler'in standardı, özellikle yoksulluk sınırının altında olanlar, topraksızlar, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar olmak üzere hassas grupların ihtiyaçlarına özel dikkat gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Geçim kaynaklarının restorasyonu planlaması kadınlara, azınlıklara veya hassas gruplara özel yardım sağlamalıdır. Türk Kamulaştırma Kanunu bu hassasiyeti ele almamaktadır. Süreç, gerilimler, çözüm ilişkileri gibi sosyal konuları ele alırken, hassaslığa yönelik yaklaşımı belirtmez ve hassas grupların geçişini kolaylaştıracak bir strateji belirlemez. YYEP kapsamında hassas gruplar belirlenecek ve hak sahibi olunacaktır. Etkilenen kişilerin/toplulukların geçim kaybının ek tazminatı için bir YYEP-GKRP Fonu oluşturulacaktır.

Projeden Etkilenen Kişilerin Kapsamı: Türk mevzuatına göre, yalnızca yasal olarak sahip oldukları arazileri kaybeden kişiler Projeden Etkilenen Kişiler (PEK) olarak kabul edilmektedir.

Bu nedenle, hak sahibi olmayanlar ve kamu arazilerinin kullanıcıları, ev sahibi nüfus, göçebe insanlar/göçmenler (proje alanını kullanan) veya ekonomik olarak yerinden edilmiş insanlar gibi diğer PEK'lerin olası kayıpları tanınmamakta ve projelerin bu insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Türk mevzuatında bu grupların çoğu PEK olarak kabul edilmemektedir. Etkilenen ve UFK PS 5 ve AİKB PR 5tanımına giren bu tür insanlar için mesleki eğitim, iş fırsatları veya araziye yasal olarak kullanma veya çalışma konusunda yardım vb. hafifletici önlemler sağlanacaktır. Bu tür hafifletici önlemler, PEK'lerin geçim kaynaklarının en azından proje öncesi seviyelere geri getirilmesini, etkilenen tüm varlıklarının tazmin edilmesini ve konutlarının en azından proje öncesi kalite ve kira seviyesine geri getirilmesini sağlamalıdır.

Yeniden Yerleşim Eylem Planı: Tüm yerinden edilmiş kişileri ve ev sahibi aileleri kapsayan Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın hazırlanmasına yönelik yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle alt borçlular tarafından YYEP'lerin hazırlanması gerekli olacaktır. Alt kredi sözleşmesi imzalanmadan önce arazi edinimi yapılması durumunda ve ayrıca gelecekte ilave arazi edinimi gerektirecek projeler için alt borçlular tarafından proaktif çalışma ve raporlama yapılacaktır.

Kamunun Bilgilendirilmesi, İstişare ve Katılım: Arazi edinimine ilişkin Türk mevzuatında kamuya bilgi verilmesi, kamuya danışma ve katılım ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Normal kamulaştırma prosedürleri kapsamında, hak sahibini bilgilendirmek ve 15 gün içinde müzakerelere davet etmek amacıyla mülk sahiplerine bir davet mektubu gönderilir. Bu nedenle, hak sahibi arazi ediniminden haberdar olur ve önerilen tazminat miktarını müzakere etme ve/veya itiraz etme fırsatına sahip olur. UFK PS 5 ve AİKB PR 5, YYÇ ve YYEP'lerin kamuya tam olarak açıklanmasını gerektirir. Bu proje için Proje Şirketi, arazi edinim prosedürleri başlamadan önce PEK'lerle istişare toplantıları düzenleyerek onları alt projelerin arazi gereksinimlerinin yanı sıra bir YYÇ'nin mevcudiyeti, hak sahipliklerini içeren taslak YYEP'ler ve varsa yeniden yerleşim planlaması ve uygulaması hakkında bilgilendirmekle sorumludur. Buna ek olarak, YYÇ ve YYEP'ler yerel düzeyde ve Proje Şirketi'nin web sitesinde açıklanacaktır. Proje Şirketi ayrıca, kamu arazisinde yatırım yapmış veya resmi hakları olmadan araziye işgal edenler ve kiracılar da dahil olmak üzere resmi hakları olmayan diğer etkilenen grupları ve paydaşları, arazi ve mülk sahiplerini bilgilendirirken aynı zamanda gönderilecek resmi bir mektupla bilgilendirecektir. Mektupta, ilgili alt projeler ve arazi gereksinimlerinden kaynaklanan etkiler hakkında bilgi verilecektir.

Şikayet Mekanizması (ŞM): Türkiye'nin farklı kanunları (2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun) kapsamında şikayetlerin iletilmesi için kanallar bulunmaktadır, ancak bunlar daha resmi ve yasal mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu proje için, Proje Şirketi bünyesinde, alt proje düzeyinde erişilebilir ve belgelenmiş şikâyet ele alma mekanizmaları geliştirilecektir. Proje düzeyindeki bu şikâyet mekanizmaları tamamlayıcı niteliktedir, ancak resmi yasal mekanizmaların yerine geçmez; bu mekanizmalar, bu mekanizmaları takip etmeyi tercih eden PEK'ler için mevcut olmaya devam edecektir.

5 Sosyoekonomik Temel

Proje kapsamındaki yerleşim yerlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımları Tablo 5.1'de verilmektedir. Yerleşimlerin ekonomik geçim kaynakları, eğitim , sağlık ve altyapıları hakkında ayrıntılı bilgi YYEP'lerde ayrıntılı olarak verilecektir.

Aşağıda verilen Tablo 5.1, Harmancık RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.1: Harmancık RES'in Projeden etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Kızılkeçili	186	92	49,46	94	50,54
Yukarıokçular	89	51	57,30	38	42,70
Yapıldak	463	226	48,81	237	51,19
Musaköy	166	84	50,60	82	49,40
Hacıgelen	80	40	50	40	50
Üçpınar	60	31	51,6	29	48,4
Beybaş	146	76	52	70	48

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{5,6}

Aşağıda verilen Tablo 5.2, Armutçuk RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.2: Armutçuk RES'in Proje'den etkilenen yerleşim yerleri

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Kocaseyit	1.736	885	50,9	851	49,1
Halılar	274	142	51,8	132	48,2
Armutçuk	219	106	48,4	113	51,6
Hüseyinbeyobası	201	107	53,2	94	46,8

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{7,8,9}

Aşağıda verilen Tablo 5.3 , Ovacık RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

⁵Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023'te nufusune.com/merkez-ilce-nufusu-canakkale adresinden alındı alşehir-ilce-nufusu-manisa

⁶Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023'te nufusune.com/lapseki-ilce-nufusu-canakkale adresinden alındı

⁷Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. nufusune.com/havran-ilce-nufusu-balikesir adresinden alındı. 20 Aralık'ta 2023

⁸Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023'te nufusune.com/yenice-ilce-nufusu-canakkale adresinden alındı

⁹ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023'te nufusune.com/ivrindi-ilce-nufusu-balikesir adresinden alındı

Tablo 5.3: Ovacık RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Gökçeçi	58	30	52	28	48
Kuşçayır	135	66	49	69	51
Karıncalık	218	111	51	17	49
Çatalçam	88	42	48	46	52
Denizgöründü	144	74	51,3	70	48,7
Taşlıtarla	78	41	52,6	37	47,4

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{10,11}.

Aşağıda verilen Tablo 5.4, Ihlamur RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.4: Ihlamur RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Fındıklı	366	178	48,6	188	51,4
Yalıoba	34	19	55,8	15	44,2
Güneşli	129	69	53,5	60	46,5
Canbaz	83	35	42,1	48	57,9

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{12,13}

Aşağıda verilen Tablo 5.5, Dampınar RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.5: Dampınar RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Dağyeni	854	418	48,9	436	51,1
Dampınar	302	157	51,9	145	48,1
Habibler	164	76	46,3	88	53,7
Selatin	405	211	52,1	194	47,9

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022¹⁴

Aşağıda verilen Tablo 5.6, Hacıhıdırlar RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

¹⁰ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri, nufusune.com/bayramic-ilce-nufusu-canakkale adresinden alınmıştır. 20 Aralık 2023'te.

¹¹ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023'te nufusune.com/merkez-ilce-nufusu-canakkale adresinden alındı

¹² Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. nufusune.com/gonen-ilce-nufusu-balikesir adresinden alındı 20 Aralık 2023'te.

¹³ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. 20 Aralık 2023 tarihinde nufusune.com/yenice-ilce-nufusu-canakkale adresinden alındı .

¹⁴ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. nufusune.com/germencik-ilce-nufusu-aydin adresinden alındı 20 Aralık 2023'te.

Tablo 5.6: Hacıhıdırlar RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Ataköy	1073	537	50	536	50
Hisar	267	138	51,7	129	48,3
Kıranyer	62	33	53,2	29	46,8
Yeşilyurt	71	36	51	35	49
Karacaören	391	212	54,2	179	45,8

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{15, 16, 17}

Aşağıda verilen Tablo 5.7, Kestanederesi RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.7: Kestanederesi RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Osmaniye	628	333	53	295	47
Kozluca	510	258	50,58	252	49,42
Evrenli	309	158	51,13	151	48,87
Bahçedere	63	30	47,6	33	52,4
Dağhacıyusuf	1.590	830	52,2	760	47,8
Akpınar	1.259	648	51,4	611	48,6
Ören	593	317	53,4	276	46,6
İğdeli	1.457	750	51,5	707	48,5
Altınoluk	476	242	50,8	234	49,2

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022 ^{18, 19}

Aşağıda verilen Tablo 5.8, Uygur RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.8: Uygur RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Alhatlı	247	117	47,3	130	52,7
Göçbeyli	61	30	49,2	31	50,8
İnesir	126	56	44,4	70	55,6
Sarıcaoğlu	104	54	51,9	50	48,1
Durmuşlar	386	200	51,8	186	48,2
Yalnızdam	79	29	36,7	50	53,3
Çamoba	72	40	55,5	32	44,5

¹⁵Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/karacasu-ilce-nufusu-aydin 20 Aralık 2023'te.

¹⁶ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/saraykoy-ilce-nufusu-denizli 20 Aralık 2023'te.

¹⁷ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan 20 Aralık 2023 tarihinde nufusune.com/babadag-ilce-nufusu-denizli.

¹⁸ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/alasehir-ilce-nufusu-manisa 20 Aralık 2023'te.

¹⁹ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/kiraz-ilce-nufusu-izmir 20 Aralık 2023'te.

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Kaplan'ın	51	24	47	27	53
Kiraz	124	58	46,8	66	53,2
Yayladalı	32	16	50	16	50

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022^{20,21}

Aşağıda verilen Tablo 5.9, Akköy RES'in Proje'den etkilenen yerleşimlerinin nüfus ve cinsiyet dağılımını özetlemektedir.

Tablo 5.9: Akköy RES'in Proje'den etkilenen yerleşim birimlerinin nüfusu

Yerleşim yerlerinin adı	Toplam nüfus	Erkek	%	Kadın	%
Yalıköy	2.485	1.304	52,5	1.181	47,5
Akköy	1.103	591	53,6	512	46,4

Kaynak: Nufusune, Nüfus İstatistikleri, 2022²²

Etkilenen yerleşim birimlerinin ve hanelerin sosyoekonomik temel durumuna ilişkin ek bilgiler ayrı YYEP'lerde sağlanacaktır. Ayrıca YYEP çalışmaları aşağıdaki konuları ele alacaktır:

- Proje arazi ediniminden/ihtiyacından etkilenen arazi kullanım türlerinin (örneğin özel mülkiyet, mera, ormancılık, hazine, diğerleri) ve kullanıcıların belirlenmesi,
- Proje ile ilgili arazi edinim süreçlerinden etkilenen/etkilenecek olan Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK'ler) (sahipler/hissedarlar, özel mülkiyetteki arazilerin kullanıcıları, hazine gibi kamu arazilerinin resmi/gayri resmi kullanıcıları) belirlenmesi ve değerlendirilmesi,
- Ulusal kamulaştırma mevzuatı ile PS5 arasındaki boşlukların belirlenmesi ve boşlukların giderilmesine yönelik bir plan hazırlanması.

YYEP çalışmasının hazırlık aşamasında aşağıdaki görevler tamamlandı:

- Anketlerin hazırlanması,
- Eğitim,
- Saha çalışma materyallerinin hazırlanması,
- Varlık envanteri ve Nüfus Sayımı şablonunun hazırlanması,
- SPSS veritabanı hazırlama,

Topluluk düzeyinde bilgi elde etmek için, muhtarlar veya yerel Kilit Bilgilendiriciler (KB'ler) ile Topluluk Düzeyinde Anketler gerçekleştirilirken, yerleşim yerlerinde tespit edilen PEK'ler ile sosyo-ekonomik temel araştırma da yürütülmüştür. Etkilenen tüm PEK'leri tespit etmek için yerleşim yerlerindeki muhtarlar veya KB'ler ile ayrı bir nüfus sayımı ve kimlik tespiti çalışması yapılmıştır. Varlık Envanterinin doldurulması için yerleşimlerde belirlenen PEK'lerle doğrudan iletişime geçilerek aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir:

- Proje'den etkilenen hanelerin geçim modelleri
- Hane nüfusu
- Hassashane üyesi
- Geçim kaynakları üzerindeki etkiler
- Toplam arazi mülkiyeti

²⁰ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/bergama-ilce-nufusu-izmir 20 Aralık 2023'te.

²¹ Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/soma-ilce-nufusu-manisa 20 Aralık 2023'te.

²² Nufusune, 2022 Nüfus İstatistikleri. Alınan nufusune.com/didim-ilce-nufusu-aydin 20 Aralık 2023'te.

- Parsel büyüklüğü
- Arazi kaybının büyüklüğü
- Arazilerdeki sabit varlıklar
- Tazminat ödemeleri
- PS5'e uygun olmayan kesintiler

Aşağıdaki Tablo 5.10: YYEP çalışmaları sırasında kullanılan örnekleme stratejisini göstermektedir:

Tablo 5.10: Örnekleme stratejisi

Anket	Örnekleme	Uygulama
Topluluk düzeyinde anketler	Tam nüfus sayımı <i>Mevcut kamulaştırma verilerine göre yaklaşık 46 yerleşim yerindeki yerleşim muhtarları/KB'leri</i>	Projeden Etkilenen Tüm Yerleşimlerde (PEYY'ler) muhtarlar/KB'ler ile Yapılandırılmış Topluluk Düzeyinde Anketler (YTDA'lar)
Hane düzeyinde anketler	Tam nüfus sayımı <i>Uygun olduğu şekilde hem kadın hem de erkek PEK'ler kapsamaktadır</i>	Yapılandırılmış Hane Düzeyi Anketleri (YHDA'lar), aşağıdaki PEK kategorilerini temsil eden örnekleme (uygun şekilde hem kadın hem de erkek PEK'leri kapsayacak şekilde) saha anketleri yoluyla uygulanacaktır: <ul style="list-style-type: none"> • Etkilenen mülklerin sahipleri, resmi/gayri resmi kullanıcıları, kiracıları • Şahıslara ait parseller ve sabit kıymetler, • Mera kullanıcıları ve ormanlar, • Proje'yle ilgili arazi ediniminden etkilenen kırılğan bireylere sahip kırılğan kişiler/haneler

YYEP çalışmaları için ikincil veri kaynakları aşağıdakilerdir:

- Yetkililer tarafından Proje için verilen kamu yararı ve acil kamulaştırma kararları,
- Farklı parsellerdeki kamulaştırma durumuna ilişkin belgeler,
- Etkilenen tüm parseller için kamulaştırma planları (Excel formatında),
- Etkilenen arazi sahiplerinin/hissedarların listesi
- Kurum ve kuruluşlardan alınan resmi bilgiler.

6 Proje'nin Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler) Üzerindeki Potansiyel Etkileri

PEK'ler, alt projelerin uygulanması için kalıcı veya geçici olarak kullanılacak arazi, mülk ve işletmelerin kullanıcıları ile geçim kaynakları etkilenen arazi veya mülklerle bağlantılı olan kişilerdir. Bu kişiler aşağıdaki kategorileri içermektedir:

- Arazisinin tamamını veya bir kısmını kaybeden arazi sahipleri,
- Geçici veya kalıcı arazi ediniminden etkilenen veya gayri resmi işletmeler de dahil olmak üzere araziye erişim kısıtlamaları bulunan işletmelerin sahipleri,
- Geçici veya kalıcı arazi ediniminden etkilenebilecek işletmelerin çalışanları ve işçileri,
- Proje sonucunda yeniden iskan edilmesi gereken mülk sahipleri,
- İnşaat sırasında geçici olarak arazisine ihtiyaç duyulacak mülk sahipleri,
- Arazi ediniminden etkilenen arazi veya mülkün resmi kiracıları, ve
- Etkilenen arazi veya mülklerin sahibi veya resmi kiracısı olmayan ancak etkilenen arazi veya mülklerde ikamet eden veya geçim kaynakları doğrudan etkilenen arazi veya mülklerle bağlantılı olanlar (örneğin kiracılar, etkilenen tarım arazisi veya etkilenen işletmelerde çalışarak ücret kazananlar veya araziye sahibinin izni olsun ya da olmasın gayri resmi olarak kullananlar, sokak satıcıları gibi gayri resmi işletmeler).

Alt projelerin arazi gereksinimleri, konu araziler üzerinde mülkiyet hakları veya irtifak hakkı tesis edilmesini gerektirebilir. Kalıcı arazi alımı, mülkiyet haklarının tesis edilmesini gerektirirken, geçici arazi alımı gerektiren arazilerde irtifak hakkı kurulabilir. Bazı durumlarda, üzerinde altyapı kurulmuş olan araziler, bazı sınırlamalarla (ağaç dikilmemesi, yapı inşa edilmemesi vb. gibi) hak sahiplerine kullanımları için geri verilebilir. Tazminat, örneğin geçim kaynaklarının yeniden sağlanması gibi bu kısıtlamalar nedeniyle oluşan değer kaybına göre belirlenecektir. YYEP'ler bu tür değer kayıplarını belirlemeye yönelik metodolojiyi içerecektir.

6.1 Fiziksel ve Ekonomik Yer Değiştirme

Arazi edinimi ve gönülsüz yeniden yerleşime odaklanan UFK PS 5 ve AİKB PR 5 bağlamında, iki temel husus vardır: fiziksel yerinden edilme (yer değiştirme, arazi veya barınak kaybı) ve ekonomik yerinden edilme (arazi, varlık kaybı veya arazi kullanımı, varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamaların gelir kaynaklarının veya diğer geçim kaynaklarının kaybına yol açması).

Fiziksel yerinden edilme, herhangi bir proje nedeniyle insanların evlerinden veya arazilerinden fiziksel olarak taşınması anlamına gelir. PEK'ler için faktörlerin belirlenmesi, arazi sahipliği, ikamet ve kaynak bağımlılığı gibi kriterler göz önünde bulundurularak kimlerin doğrudan etkileneceğinin değerlendirilmesini içerir. Ölçümler, yerinden edilmenin kapsamını ve bireyler ve topluluklar üzerindeki etkisini belirlemeyi içerirken, eylemler adil tazminat, alternatif konut, geçim kaynaklarının restorasyonu ve temel hizmetlere erişimi içeren kapsamlı bir plan geliştirmeyi kapsar. Amaç, olumsuz etkileri azaltmak ve sosyal açıdan sorumlu bir sonuç elde etmektir.

Herhangi bir fiziksel yer değiştirmenin gerekli olup olmadığını doğrulamak için devam eden ek çalışmalar yürütülmektedir. Konut veya konut dışı bu yapılar kamulaştırılacak/satın alınacak alanın dışında olsa bile ilgili parsel üzerinde yer alan yapılar için de riskler belirlenir. İnşaat sürecinde toz, gürültü veya trafik gibi toplum sağlığı ve güvenliğine yönelik riskler belirlenir. Bu durumlarda PEK'lerle temasa geçilecek ve söz konusu yapılara ve hanelere hak sahipliği matrisindeki uygun eylemler uygulanacaktır.

Bunlara ek olarak, bireylerin veya toplulukların bir proje nedeniyle geçim kaynaklarında veya ekonomik faaliyetlerinde olumsuz değişiklikler yaşaması durumunda ekonomik yer değiştirme meydana gelir. Ekonomik olarak yerinden edilmiş kişiler için faktörlerin belirlenmesi, gelir kaynakları, istihdam veya ticari faaliyetlerdeki aksamanın değerlendirilmesini içerir. Ölçümler, ekonomik kayıpların ve istihdam biçimindeki değişikliklerin ölçülmesini içerir. Azaltma eylemleri, alternatif gelir getirici fırsatların sağlanmasını, beceri kazanma eğitimlerini veya yeni ekonomik faaliyetlere geçiş için desteği içerebilir. Amaç, olumsuz ekonomik etkileri en aza indirmek ve Proje'den etkilenenler için sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektir.

6.1.1 Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkilerin Genel Değerlendirmesi

Etkilenen araziye bağımlı olan topluluklar, ekonomik faaliyetlerinde ani kesintilerle karşı karşıya kalmakta, bu da gelir kaybına ve geçim güvencesizliğine yol açmaktadır. Arazi edinimi yoluyla ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerin analizi katılımcı bir yaklaşımla başlar. Bu, etkilenen paydaşların karar alma sürecine doğrudan dahil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda, hane halkı temsilcilerinin görüş ve düşüncelerini almak için onlara danışılır. Katılımcı yaklaşım, arazi edinimi ve arazi kullanımından etkilenenlerin perspektiflerinin dikkate alınmasını sağlar. Potansiyel sorunların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Hane halkı temsilcilerine (özellikle tarımla uğraşanlara) anket uygulanır.

Alt projeler kırsal alanlarda yer almaktadır ve tarım arazileri etkilenecektir, etki alınan arazinin değerinin ötesine geçerek mahsulleri ve araziyle ilgili etkilenen diğer geçim kaynaklarını ve varlıkları da kapsayabilir. Dolayısıyla, tarım veya otlatma arazilerini kaybeden yöre halkının, geçim faaliyetlerinin azalması veya tamamen kaybolması nedeniyle ekonomik olarak etkilenebilir. Bu anlamda sahada ekonomik temelli ve geçim kaynaklarıyla ilgili çeşitli etkiler gözlemlenmektedir.

- Arazi Kaybı Nedeniyle Tarımsal Faaliyetler Üzerindeki Olumsuz Etki: Bu etki, arazi kaybının tarımsal faaliyetler üzerindeki olumsuz etkilerini ifade etmektedir. Hane halklarının geçim kaynaklarını doğrudan etkiler. Arazi satın alındığında veya bölündüğünde, mevcut tarımsal uygulamaları bozar.
- Erişim ve Sulama Sorunları: Haneler arazi bölünmesi nedeniyle erişim ve sulama sorunlarından endişe duymaktadır. Arazilerin bölünmesi tarlalara erişimde ve sulama sistemlerinin yönetiminde zorluklara yol açabilir.
- Sulama Sisteminin Hasarı: Bazı haneler sulama sisteminin zarar görmesinden endişe duymaktadır. Sistemin bozulması durumunda diğer arazilerin etkin bir şekilde sulanması zorlaşır.
- Arazi Değerinin Kaybı: Haneler, arazilerinin değerinin azalmasıyla ilgili endişelerini dile getirmektedir. Adil muameleyi sağlamak için tazminat tedbirlerinin bu kaybı ele alması gerekir.
- İnşaat Tozundan Kaynaklanan Ürün Hasarı: İnşaat tozundan dolayı tarımsal ürünlerin zarar görmesinin öngörülmesi. İnşaat faaliyetleri mahsulleri ve hayvancılığı olumsuz etkileyebilir.
- Diğer Kaygılar: Hanelerin küçük bir yüzdesinin belirtilmemiş ek endişeleri olabilir.

Projenin ön ekonomik yerinden edilme stratejisi, PS5 ve PR5'e uygun olarak ekonomik yerinden edilmeden kaçınmaktır. Bu nedenle aşağıdaki ilkeler benimsenmiştir:

- Ekili ürünlere zarar vermemek (hasatı beklemek),
- Mahsulün hassas olduğu dönemlerde inşaat faaliyetlerinden kaçınılması veya toz emisyonuna karşı önlem alınması,
- Sulama sistemlerine zarar verilmesinin önlenmesi,
- Tarımsal erişimlerin kapatılmasının önlenmesi,
- Hayvan erişiminin kapatılmasının önlenmesi.

Arazi edinimi ve inşaatı devam eden süreçlerdir. Sadece Akköy'de arsa işlemleri tamamlanmıştır. Alt proje sosyal etki alanının büyük bir kısmında sulama sistemlerinde tespit edilen hasarlar bulunmaktadır²³.

Kısmi daimi kamulaştırma sonrasında arazinin "elverişsiz" hale gelmesi halinde, geri kalan kısımlar "elverişsiz arazi edinimi kriterleri" izlenerek kanuna uygun olarak kamulaştırılabilir. Bu tür elverişsiz arazilerin kamulaştırılması için PEK'lerin İdare'ye (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu) resmi başvuru yapması gerekmektedir.

Akköy'de tespit edilen herhangi bir hasar bulunmamaktadır. Ancak hafriyat malzemelerinin hala alanda olması nedeniyle toz şikayeti alınmıştır. Bekleyen tüm şikayetler Proje Şirketi tarafından işletme aşamasında üç ay içinde çözülecektir.

6.1.1.1 Tarım Arazilerinin Kaybı

Projelerin arazi edinimi ve acil kamulaştırma içerdiğinde, tarım arazilerinin kaybının geniş kapsamlı etkileri olabilir. İlk olarak, çiftçilerin ve kırsal toplulukların geçim kaynaklarını sekteye uğratarak ekonomik istikrarsızlığa yol açar. Ürün ekim alanlarının azalması gıda bulunabilirliğinin azalmasına neden olduğundan gıda güvenliği de etkilenmektedir. Ayrıca, tarım arazileri tarım dışı kullanımlara dönüştürüldüğünde çevresel bozulma meydana gelir. Bu zorlukları ele almak için sağlam yeniden yerleşim çerçeveleri ve adil tazminat esastır.

6.1.1.2 Tarımsal Ürün ve Ağaçların Kaybı

Arazi edinimi ve acele kamulaştırma süreçlerinden kaynaklanan ürün ve ağaç kaybının derin ve çok yönlü etkileri olabilir. Tarımsal açıdan, tarıma bağımlı toplulukların geçim kaynaklarını sekteye uğratarak ani gelir kaybına ve gıda güvensizliğine yol açmaktadır. Ekolojik olarak, ağaçların sökülmesi yerel ekosistemleri bozarak biyolojik çeşitliliği etkileyebilir ve çevresel bozulmaya katkıda bulunabilir. Sosyal olarak, toplulukları yerinden edebilir ve toprakla olan kültürel bağları aşındırabilir.

Ayrıca, olgun ağaçların kaybı, ekosistemin karbon tutma ve habitat koruma gibi önemli hizmetleri sağlama kabiliyetini de engeller.

6.1.1.3 Otlak/Mera Alanlarının Kaybı ve Erişim Sınırlamaları

Bir proje için arazi edinimi ve acil kamulaştırma süreçlerinden kaynaklanan otlatma alanlarının kaybı ve bu alanlara erişimin kısıtlanması, kırsal toplulukları ve yaşam biçimlerini önemli ölçüde etkileyebilir. Bu durum, geçim ve gelir için hayvancılığa bel bağlayanların geçim kaynaklarını doğrudan tehdit etmektedir. Otlaklar, hayvancılığın sağlığını ve verimliliğini korumak için gereklidir ve bunların kaybı hayvanların sağlığında olumsuz etkilere, süt ve et üretiminde azalmaya ve kırsal topluluklar için ekonomik zorluklara yol açabilir. Bu etkilerin hafifletilmesi için adil tazminat, alternatif otlatma alanlarının sağlanması ve yöre halkının karar alma sürecine dahil edilerek kendilerine özgü ihtiyaçlarını karşılayan ve mera ile ilgili uygulamaları sürdüren sürdürülebilir çözümler sağlanması gibi somut önlemler alınması gerekmektedir.

6.1.1.4 Orman Alanları ve Doğal Kaynaklar

Orman arazisi üzerindeki etkinin analizi, orman kullanımının ve arazi ediniminden kaynaklanan potansiyel etkilerin incelenmesini içermektedir. Bu, yerel halkın ormanı çeşitli faaliyetler için

---

²³ Tüm alt projeler için sulama sistemlerindeki hasarlara ilişkin detaylı bilgi Projeye özel YYEP'de verilmektedir..

nasıl kullandığını ve arazi ediniminin bu faaliyetler üzerindeki etkisine ilişkin beklentilerini değerlendirmeyi içerir:

- Bazı katılımcılar ormanlardan mantar toplamak, şifalı bitkiler toplamak veya odun satın almak gibi ticari faaliyetlerde bulunabilirler.
- Bir grup, ormanı ev ihtiyaçları için kullanabilir.
- PEK'lerin bir kısmı da ormanı hiç kullanmayabilir.

Kullanılacak orman alanı bağlamında PEK'lerin etkilenip etkilenmeyeceği ve bu etkinin nasıl ele alınabileceği sorgulanmaktadır. Uygun tazminatla yeni orman yollarının açılması gibi çeşitli seçenekler değerlendirilmektedir. Genel olarak yaklaşım, ormanın hem doğrudan kullanıcılarını hem de dolaylı faydalanıcılarını dikkate alarak orman kullanımının ayrıntılı değerlendirilmesini, etkilerin öngörülmesini ve olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesini içermektedir.

6.1.1.5 Araziye Dayalı Gelir Getirici Diğer Faaliyetler

Arazi edinimi, balıkçılık, arıcılık ve mantar yetiştiriciliği de dahil olmak üzere araziye dayalı gelir getirici çeşitli faaliyetleri sekteye uğratabilir. Bu faaliyetler genellikle arazi edinimi nedeniyle değiştirilebilecek veya erişilemez hale getirilebilecek belirli çevresel koşullara ve arazi kaynaklarına dayanmaktadır. Örneğin, balıkçı toplulukları inşaat veya kirlilik nedeniyle kritik su kaynaklarına erişimlerini kaybedebilir ve bu da geçimlerini ve gıda güvenliklerini doğrudan etkileyebilir. Arıcılar, doğal bitki örtüsünün temizlenmesi durumunda arıları için yiyecek arama alanlarının kaybıyla karşı karşıya kalabilir, bu da bal üretiminin azalmasına ve finansal istikrarsızlığa yol açabilir. Benzer şekilde, genellikle belirli ormanlık alanlara veya kontrollü ortamlara bağlı olan mantar yetiştiriciliği, bu alanların başka bir amaçla kullanılmak üzere değiştirilmesi veya tahrip edilmesi durumunda ciddi şekilde etkilenebilir ve mantar yetiştiriciliği için gereken hassas ekolojik denge bozulabilir.

Ancak alt projeler kapsamında bu etkiler çok nadir görülmektedir. Arıcılık kapsamında gezici arıcıların rotalarının değişebileceği ancak bunun önemli bir sorun olmadığı belirtiliyor. Mantarlama etkinliği ile ilgili mahalle muhtarları, türbin noktalarında mantar toplayıcıların bulunmadığını belirtti. Son olarak örneğin Uygur RES bünyesinde balıkçılıkla uğraşan hanelerin bir kısmı suya erişimde sorun yaşayabileceklerini ifade etti. Hazırlanan hak sahipliği matrisleri içerisinde bu geçim faaliyetine getirilecek kısıtlamalara göre eylemler tanımlanmıştır.

6.1.1.6 Gruplar Üzerindeki Etkiler

Hassas nüfus genellikle orantısız bir yük taşır. Zorla yerinden edilme, mevcut sosyo-ekonomik eşitsizlikleri daha da kötüleştirebilir, çünkü bu gruplar kolayca uyum sağlama veya alternatif geçim kaynakları bulma araçlarından yoksun olabilir. Atalara ait toprakların kaybı kültürel kimliği aşındırabilir ve geleneksel uygulamaları bozabilir, bu da hassasiyetin artmasına ve sosyal dışlanmaya yol açabilir. Arazi edinimini içeren herhangi bir proje için, kapsayıcı istişare süreçleri, kültürel açıdan hassas yeniden yerleşim planları ve adil sonuçların sağlanması için karar alma süreçlerine anlamlı katılım fırsatları da dahil olmak üzere, hassas grupların korunması ve güçlendirilmesine yönelik hedeflenen önlemlerin dahil edilmesi çok önemlidir.

Alt projelerle ilgilenebilecek potansiyel hassas gruplar şunlardır:

- Engelli insanlar;
- Yaşlı insanlar;
- İşsiz;
- Hane reisi kadın olan haneler;
- Kronik hastalık nedeniyle eve bağlı olanlar;
- Okuma yazma bilmeyen insanlar;

- Topraksız/evsizler;
- Gezici eğitim alan öğrenciler/öğrenciler;
- Geçici koruma altındaki Suriyeliler (GKAS);
- Uluslararası koruma altındaki mülteciler (UKAM); Ve
- Tarım işçiliği yapan mevsimlik işçiler

Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme Raporu, Paydaş Katılım Planı ve projeye özel Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nın hazırlanması sırasında projelerden orantısız şekilde etkilenebilecek hassas bireylerin belirlenmesine özel önem verilecektir.

6.2 Akköy RES Geçim Kaynağı Restorasyon Stratejisi

Hem geçmiş ve tamamlanmış (Akköy RES) hem de devam etmekte olan arazi işlemlerinde belirlenecek geçim kaynağı iyileştirme eylemleri ve hedefleri, projeye özel doküman kapsamında GKRП başlığı altında değerlendirilecektir. Girişim, kamuya ve özel sektöre ait tarım, orman ve mera arazilerinin devralınmasını içerecek ve bu da ekonomik yerinden edilmeye yol açabilecektir.

Projeden Etkilenen Yerleşimler (PEYY'ler) ve Projeden Etkilenen Haneler/Kişiler (PEH'ler/PEK'ler) için geçim kaynaklarının uzun vadeli dayanıklılığına ve uyarlanabilirliğine öncelik verilmesi, uluslararası kalkınma kılavuzlarıyla uyumludur.

Akköy RES Projesi için arazi edinimi işlemlerinde belirlenen GKRП kapsamı, uygunluğu ve eylemleri aşağıdaki gibi olacaktır.

- Çoklu Proje Etkisi Altındaki Parsellerin Sahipleri ve Kullanıcıları:
  - Bazı parseller geçmişte başka bir projeden arazi ediniminden etkilenmiş olabilir.
  - Yerel mevzuata dayalı olarak arazi değerlemesinde halihazırda birden fazla etki dikkate alınmaktadır.
  - Bu arazileri satmak isteyen arazi sahiplerinin işlem masrafları Rehabilitasyon ve Yeniden Yerleşim Yardımı (RYYY) fonundan karşılanacaktır.
- Etkilenen Kamu Arazilerinin Topraksız Gayri Resmi Kullanıcıları:
  - Etkilenen kamu arazilerinin topraksız gayri resmi kullanıcıları özel olarak belirlenmemiştir.
  - İnsanlar kamu arazilerindeki tarımsal faaliyetler hakkında bilgi vermektен çekinmiştir.
  - Tespit edilen kayıt dışı kullanıcılar tamamen topraksız değildir; tarım, geçim kaynaklarının yalnızca bir yönünü oluşturmaktadır.

Belirtilen PEK grupları için Akköy RES GKRП'sinde izlenecek Geçim Kaynağı Restorasyon Araçları aşağıda özetlenmiştir:

- Geçiş Dönemi Geçim Desteği (GDGD):
  - Değişim dönemlerinde hanelere yardımcı olmak için kurulmuştur.
  - (GDGD) tutarı aylık net asgari ücretle eşleşmektedir.
  - Projenin geçmiş arazi edinim sürecinden etkilenen doğrudan PEK'lere yardımcı olmak amacıyla GDYYD (Geriye Dönük Yeniden Yerleşim Değerlendirmesi) Fonundan dağıtılmıştır.
- Yerel İstihdam:
  - Projenin ÇSED'sinde (Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi) temel etki azaltma stratejisi belirtilmiştir.
  - Doğrudan PEH'lere ve geçmişteki LA'dan doğrudan etkilenen PEH'lerin hassas üyelerine istihdam fırsatları sağlamaya odaklanmak.

- Proje Şirketi, işletme aşamasında işgücü ihtiyacı olması durumunda yerel personelin işe alınmasına öncelik vermeyi taahhüt etmiştir.
- Gayrimenkul Vergisi Desteği:
  - Etkilenen arazilerin sahipleri Toplum İrtibat Görevlileri (TİG'ler) tarafından hakları konusunda bilgilendirilmiştir.
  - Sahiplerin yeni arazi satın almayı seçmesi durumunda, satın alma ve satış emlak vergileri GDYYD fonu tarafından karşılanır.
- Eğitimler:
  - PEK'ler için mevcut arazilerin verimliliğini artırmak hedeflenir
  - Arazileri kısmen etkilenen çiftçilerin kalan araziye daha verimli kullanmasını sağlamak hedeflenir.
  - Eğitim konuları arasında verimli kaynak kullanımı, verimliliği artırıcı teknikler, sürdürülebilirlik uygulamaları, iklim değişikliği ve alternatif tarım faaliyetleri yer alıyor.

Eğitim sağlayıcılar arasında İl Tarım ve Orman Müdürlükleri, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği bulunmaktadır. Proje Şirketi, yerel halkın talepleri doğrultusunda yukarıdaki kurumlarla iletişime geçerek PEH'lere yönelik özel eğitim faaliyetleri düzenleyecektir.

7 Uygunluk kriterleri

PEK'lere eski yaşam standartlarını, gelir elde etme kapasitelerini ve üretim seviyelerini iyileştirme veya en azından proje öncesi seviyeye getirme çabalarında yardımcı olunmalıdır, ancak yasal tapu eksikliği bireyleri tazminat ve/veya rehabilitasyon yardımı alma uygunluğundan hariç tutmaz. Proje ile bağlantılı olarak gerçekleştirilen arazi edinimi veya arazi kullanımına getirilen kısıtlamalar sonucunda bir varlığında, işinde, ticaretinde veya üretken kaynaklara erişiminde kayıp veya zarara uğrayacak herhangi bir kişi tazminat ve/veya yeniden yerleşim yardımı için uygun kabul edilecektir.

PEK'ler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

- Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olanlar.
- Arazi veya varlıklar üzerinde resmi yasal haklara sahip olmamakla birlikte, ulusal yasalar kapsamında tanınan veya tanınabilir arazi veya varlıklar üzerinde hak iddiası bulunanlar.
- İşgal ettikleri veya kullandıkları arazi veya varlıklar üzerinde tanınabilir herhangi bir yasal hakkı veya iddiası olmayanlar.

Tazminat ve/veya yeniden yerleşim yardımına uygunluk için son tarih, yeniden yerleşim yardımına uygunluk için bir son tarih teşkil eden sayımın/varlık envanterinin tamamlandığı son gün olacaktır. Son tarihten sonra yapılan yeni yapılar veya mevcut yapılara yapılan eklemeler etkilenmiş olarak kabul edilmeyecek ve bunların sahipleri veya sakinleri tazminat veya ek yardım almaya hak kazanamayacaktır (sayım/varlık envanterinin kendilerini etkilenmiş olarak tanımlayamadığını kanıtlayamadıkları sürece).

Proje Şirketi'ne sorumlu olarak çalışan uygulayıcı kurum tarafından sorumlu kurumlar, medya, topluluk büyükleri ve liderleri aracılığıyla topluluğa son tarih konusunda yeterli kamuoyu farkındalığı sağlanacaktır.

8 Varlıkları Değerleme Yöntemleri

İhtiyaç duyulan araziler, Proje'nin nihai planına göre belirlenmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) lisanslı bağımsız ve özel şirketler tarafından yapılan tespit ve değerlendirme çalışmaları doğrultusunda, satın alınacak arazilerin tarımsal özellikleri ve araziler üzerindeki müştemilatın (ağaç, ekin, bina, ahır vb.) durumu dikkate alınarak fiyatlar belirlenir. Bu çalışmalarını yapan şirketler tarafından söz konusu taşınmazların birim değerlerinin hesaplanması, Gelir Kapitalizasyonu Yöntemi Tarımsal Net Gelir hesaplamasına göre yapılmaktadır.²⁴Bu süreç tamamlandıktan sonra ortaya çıkan tutarlar Harita ve Kamulaştırma Birimi koordinasyonunda değerlendirilir. Son olarak tam yenileme maliyetine ulaşmak için gereken tutar belirlenen değere eklenecektir.

Proje Şirketi bünyesinde fiyat değerlendirmeleri tamamlandıktan sonra satın alma talebi açılmaktadır. Bu sürece paralel olarak ilgili personelin katılımıyla "Arazi Edinim Komisyonu" oluşturuluyor. Komisyon, arazi sahipleriyle Proje hakkında bilgilendirme toplantıları ve uzlaşma görüşmeleri yapar, taraflarla Proje Şirketi bünyesinde belirlenen üst limitlere sadık kalınarak müzakere edilir ve nihai fiyatlar belirlenir.

Komisyon, kamulaştırma alanındaki taşınmazların tahmini tavan değerini belirler. Taşınmaz varlıkların veya kaynakların değerlendirilmesi sırasında değerlendirme komisyonunun Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesinde belirtilen aşağıdaki değerlendirme kriterlerini dikkate alması gerekir:

- Taşınmaz malın veya kaynağın niteliği,
- Taşınmaz malın veya kaynağın büyüklüğü,
- Her bir unsurun bireysel değeri de dahil olmak üzere, taşınmaz malın veya kaynağın değerini etkileyebilecek tüm özellikler ve unsurlar,
- Vergi beyanı (varsa o taşınmaz veya kaynak için ödenen vergiler),
- Mülkiyetin kamulaştırma tarihinde resmi makamlarca belirlenen önceki değerleri,
- Araziler için, taşınmaz varlık veya kaynaktan (herhangi bir değişiklik yapılmadan, taşınmaz mal veya kaynağın kamulaştırma tarihi itibarıyla aynı şartlarda kullanılması) elde edilebilecek net gelir,
- Ağaçların meyve bahçesi olup olmama kriterleri vardır. Bir arazideki ağaçlar meyve bahçesi olma kriterlerini taşıyorsa o arazinin değerlendirme yöntemi, arazinin meyve bahçesi olarak değerlendirilmesi olacaktır, aksi halde her ağacın değeri arazinin değerine eklenecektir.
- Konut arsaları için, kamulaştırma tarihinden önce herhangi bir özel amaç olmaksızın eşit (benzer) konut arsalarının satıldığı tutar,
- Yapılar için kamulaştırma tarihindeki resmi birim fiyatlar (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yıllık olarak yayınlanan) ve bina maliyeti ile aşınma ve yıpranma amortismanlarının hesaplanması,
- Mülkün veya kaynağın değerini etkileyebilecek diğer objektif kriterler

İrtifak Haklarının Değerlemesi

Geçici olarak edinilen arazilerin tazmininde temel prensip olarak, arazi sahibine kısıtlı erişim ve kullanım hakları ile arazi kullanımının sınırlı veya kısıtlı olduğu dönemde yaşanan verim ve gelir kaybının tazmin edilmesi gerekir.

²⁴ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Uzman El Kitabı, Doç. Prof. Dr. Sadık Kırbuş, Doç. Prof. Dr. Besim Akın, 1983, Ankara.

Kamulaştırma planlarının hazırlanması sırasında irtifak hakkı kurulacak alan koordinatlarıyla birlikte belirlenerek plan üretilir.

Kalıcı irtifak hakkı kurulacak alanlarda; İrtifak hakkı nedeniyle taşınmazda meydana gelen değer kaybı (örneğin verimli arazi kaybı nedeniyle) irtifak hakkının bedeli olarak alınır. Kalıcı irtifak hakkı tapuya şerh edilir ve bedeli hak sahibine ödenir.

Geçici irtifak hakkı kurulacak alanlarda; İrtifak hakkı nedeniyle taşınmazda meydana gelen gelir kaybı, irtifak hakkı bedeli olarak alınır ve hak sahibine ödenir.

İrtifak hakları için mülkiyet hakları kapsamında gerekli prosedürler uygulanacaktır; ancak geçici ve kalıcı irtifak hakkı tesisine konu olan alanlar, sahibine teslim edilmeden restore edilir.

Doğru hesaplamaları sağlamak için, değerlendirme uzmanları öncelikle kamulaştırma alanını ziyaret eder, mevcut kullanım durumunu dikkate alır ve Kamulaştırma Kanunu'nun 11. Maddesi uyarınca ilgili taşınmazın değerini etkileyebilecek tüm faktörleri (toprak yapısı, kullanım durumu, topografya, iklim, yerleşim yerlerine ve yollara yakınlık, elverişli ulaşım koşulları, konum, bölgedeki mevcut döner bitki modeli ve sulu ve kuru tarım faaliyetlerinin yürütülüp yürütülmediği) belirler. Uzun vadeli irtifak hakkı için tazminata ilişkin arsa bedeli tespiti, arsanın satılması durumunda kentsel alanda parselin tamamının piyasa fiyatının %50'sini (kırsal alanda %35) geçemez. Bu, Türk kanunlarına göre izin verilen en yüksek fiyatı temsil etmektedir. Alanın kullanımı sona erdiğinde mülkiyette herhangi bir değişiklik olmaz ve kısıtlamalar kalkar. Uzun vadeli irtifak hakkı için edinilen arazinin piyasa değerinin tazminata ilişkin %50 (veya %35) eşliğinden yüksek olduğu istisnai durumlarda proje, arazi parselinin tamamını kamulaştıracak ve arazi sahibine tam tazminat ödeyecektir. Uygulama sırasında Proje Şirketi tazminat tutarını fark analizini kullanarak aşağıdaki hak sahipliği matrisine göre belirleyecektir. Proje Şirketi tarafından herhangi bir fark bulunması durumunda, yenileme maliyetine ilişkin UFK PS 5 ve AİKB PR 5 standartlarını karşılayacak önlemler alınacaktır. Olumsuz veya ciddi etkilerin, yenileme maliyeti üzerinden tam tazminat sağlanarak giderilmediği münferit durumlar olabilir. Bu gibi durumlarda, PEK'lere geçim kaynaklarının yeniden sağlanması için ek yardım sağlanması gerekecektir. Ek geçim yardımına uygun kategoriler de aşağıda verilen Yetkilendirme Matrisi'nde (YM) yer almaktadır. Her bir alt proje için yetkilendirme matrisi hazırlanacak ve ilgili projenin etki alanına dahil olan gruplar için uygun aksiyonlar tanımlanacaktır.

Tablo 8. 1: Proje Yetkilendirme Matrisi

PEK Kategorisi	Kayıp türü	Yetkiler	Eylemler/Sorumluluklar
Etkilenen arazilerin sahipleri	Özel arazilerin kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Arazinin kısmen veya tamamen kaybına göre hak sahiplerine tam ikame bedeli tutarında nakit tazminat ödenir. Kısmi daimi kamulaştırma sonrasında arazinin geri kalan kısmı "elverişsiz" ise, kalan kısımlar yasaya uygun olmayan arazi edinimi kriterlerine ²⁵ göre kamulaştırılabilir. Benzer tarımsal/endüstriyel/diğer (arazi kategorisine bağlı olarak) potansiyeline sahip bir ikame arazi verilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Arazi tazminatı Kamulaştırma Bütçesi'nden ödenecektir. Proje şirketi, konu hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesinde rol üstlenecek ve Proje, Arazi Edinimi Kılavuzu'nu (AEK) hazırlayarak tüm yerleşim yerlerine dağıtacaktır. Tam yenileme maliyetinde, yeni bir mülk satın almak için gerekli işlem maliyetleri de dahil olmak üzere tazminat ödenir. Bir kısmının kamulaştırılmasından sonra kalan parsel ekonomik açıdan uygun değilse, malikin istemesi halinde bu arazi de satın alınacak ve (tam yenileme bedeli üzerinden) tazmin edilecektir.
Özel ve kamu arazilerinin resmi ve gayri resmi kullanıcıları (mahsullerin sahibi)	Mahsul kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Mahsul sahibi'nin, Yüklenici'nin ihtiyaç duyulan araziye girmesinden önce mevcut mahsullerini hasat etmesine izin verilir. Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) tarafından güncellenerek belirlenen ürün sahibine yıllık ürünün piyasa değeri üzerinden nakit tazminat ödenmesi. Arazi sahiplerinden ziyade, arazi edinimi nedeniyle tarımsal gelir kaybı yaşayacak kullanıcılar belirlenecek. Erişim sağlanacaktır. İnşaat çalışmaları nedeniyle geçici erişim engelleri, mahsullerin hasat edilememesine neden olabilir. Bu gibi durumlarda ürün sahiplerine tazminat ödenmektedir.	<ul style="list-style-type: none"> Hasat öncesi arazi gaspından kaçınmak için azami çaba gösterilecektir. Çiftçilerin mahsullerini hasat edebilmeleri için inşaat takvimi Proje Şirketi tarafından PEYY'lerin muhtarlarıyla paylaşılacaktır. İnşaat faaliyetlerinden hemen önce kamulaştırılan arazilerde mevcut mahsul bulunması halinde, mahsulün bedeli mahsul sahibine ödenecektir. Tarım arazilerine erişim sağlanacaktır. İnşaat çalışmaları nedeniyle geçici erişim engelleri, bazı arazilerin yaşanamaz hale gelmesine ve dolayısıyla mahsullerin yetiştirilememesine ve/veya hasat edilememesine neden olabilir. Bu gibi durumlarda ürün sahiplerine tazminat ödenmektedir. Proje Şirketinin alt yüklenici anlaşmaları zarar ve ziyan taahhüdü ve sorumluluğunun tazminini içerecektir.

²⁵ Kamulaştırılan mülkün geri kalan kısmı ekime/faydaya uygun değilse, idare mahkemesinde dava açılmasına gerek kalmaksızın yazılı bildirim takip eden otuz gün içinde kalan mülkün kamulaştırılması yapılmalıdır (Kamulaştırma Kanunu Madde 12. Prg 7).

PEK Kategorisi	Kayıp türü	Yetkiler	Eylemler/Sorumluluklar
Etkilenen arazilerdeki ağaçların resmi/gayri resmi sahipleri	Ağaç kayıpları	<ul style="list-style-type: none"> İnşaat faaliyetlerinden dolayı inşaat alanı dışındaki ürün ve varlıklara verilen zararlar alt yüklenici firmalar tarafından tazmin edilmektedir.	<ul style="list-style-type: none"> SPK lisanslı bir firma, ağaçları UFk PS 5 ve AİKB PR 5'e göre (tam ikame değerinde) değerlendirdi. Uluslararası standartlara uygun olmayan kesintiler var. Bunlar güncellenmiş değer üzerinden YYEP-GKRP fonundan ödenecektir.
Etkilenen arazilerdeki yapıların resmi/gayri resmi sahipleri/kullanıcıları	Sabit kıymet kayıpları	<ul style="list-style-type: none"> Sabit varlıkların tazminatı, ulusal Kamulaştırma Kanunu uyarınca mülk sahiplerine nakit olarak ödenir. Kalan tam yenileme maliyeti / tamamlama ödemesi YYEP-GKRP Fonu'ndan sağlanacaktır. Etkilenen sabit varlıklar için tam ikame değeri üzerinden nakit tazminat sağlanacaktır. Hanelerin geri kazanılan malzemelerin tamamını kullanma hakkı vardır. Bozulan sulama sistemleri düzeltilecek veya yapımına yardım edilecek. Aynı tazminat olasılığı (örn. İkame ev/diğer aynı yeniden yerleşim paketi).	<ul style="list-style-type: none"> Kamulaştırma işlemi yapılacak arazilerin tazminatı Kamulaştırma Bütçesi'nden ödenecektir. Ancak yasal mevzuatın karşılamadığı yenileme maliyetinin tamamı (ek ödeme) güncellenmiş değer üzerinden YYEP-GKRP Fonu'ndan sağlanacaktır. Yer değiştirme ödeneği ve rahatsızlık ödeneği sağlanacaktır Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP kapsamındaki haklarına erişim arayanlar için ŞM'nin (Şikâyet Mekanizması) her zaman açık olmasını sağlayacaktır. Proje Şirketi, Proje'den Etkilenen Hanelerin (PEH'ler) resmi ve resmi olmayan haklarını sağlamakla sorumludur ve Proje Şirketi'nin Bölge Birimi, PEK'lerin haklarına erişimlerinin kolaylaştırılmasında rol oynayacaktır.
Etkilenen özel otlatma alanlarından yararlananlar	Ortak mülkiyet alanlarının ve erişimin kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Meralara ve özel otlatma alanlarına erişim sağlanacaktır. İnşaat döneminde hayvancılık faaliyetlerine erişimin sağlanamaması durumunda geçimi hayvancılığa bağlı olan arazi kullanıcılarına yem desteği sağlanacaktır.	<ul style="list-style-type: none"> Mera/otlatma alanlarına erişim sağlamak için teknik ve uygulanabilir önlemler araştırılacak ve Proje Şirketi tarafından inşaat sonrasında erişimin yeniden sağlanması için uygun geçişler sağlanacaktır. Karayolu erişiminin sağlanamaması durumunda yem desteği YYEP-GKRP Fonu'ndan sağlanacaktır. Bu destek, kooperatifler ve ilgili kurumlarla işbirliği

PEK Kategorisi	Kayıp türü	Yetkiler	Eylemler/Sorumluluklar
		<ul style="list-style-type: none"> Mera/otlatma alanlarına erişim geçiş boşluklarından sağlanıyorsa; arazilere geçişin insan ve hayvan sağlığı açısından açık ve güvenli olması durumunda hayvan sahiplerine tazminat ödenmesine gerek yoktur. Ancak kısmi geçişin geleneksel kullanımdan uzak olması ve insan ve hayvan sağlığı açısından tehlike oluşturması durumunda bir önceki maddede belirtilen yem desteğinin kısmen sağlanması gerekmektedir.	<ul style="list-style-type: none"> yapılarak doğrudan yem temini ve dağıtımı şeklinde sağlanabilir. Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP'deki yetkilerine erişim arayanlar için ŞM'nin her zaman açık olmasını sağlayacaktır. Proje Şirketi PEH'lerin haklarının sağlanmasından sorumludur ve Proje Şirketi'nin Bölge Birimi, PEK'lerin haklarına erişiminin kolaylaştırılmasında rol oynayacaktır.
Etkilenen ormanlık alanların yararlanıcıları	Ortak mülkiyet alanlarının ve erişimin kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Orman alanlarına erişim sağlanacaktır. İnşaat döneminde yararlanma faaliyetlerine erişimin sağlanamaması halinde, geçimi ormancılığa dayalı olan ve doğal kaynaklardan yararlanan arazi kullanıcılarına ürün ödemesi yapılacaktır. Orman alanlarına erişim geçit boşluklarından sağlanıyorsa; Ormanlara geçişin insanlar için açık ve güvenli olması durumunda yararlanıcı PEK'lere tazminat ödenmesine gerek yoktur. Ancak kısmi geçişin geleneksel kullanımdan uzak olması ve insan sağlığı ve güvenliği açısından tehlike oluşturması durumunda erişim engeli günleri için ürün bedeli ödenecektir.	<ul style="list-style-type: none"> Orman alanlarına erişim sağlamak için teknik ve uygulanabilir önlemler araştırılacak ve Proje Şirketi tarafından inşaat sonrasında erişimin yeniden sağlanması için uygun geçişler sağlanacaktır. Karayoluyla ulaşımın sağlanamaması durumunda ürün ödemesi YYEP-GKRP Fonu'ndan sağlanacaktır. Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP'deki haklarına erişim arayanlar için ŞM'nin her zaman açık olmasını sağlayacaktır. Proje Şirketi PEH'lerin haklarının sağlanmasından sorumludur ve Proje Şirketinin Bölge Birimi, PEK'lerin haklarına erişiminin kolaylaştırılmasında rol oynayacaktır.
Yasal Kiracılar ve Yasadışı Kiracılar	Kiralık alanların kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Yeni bir yer bulmanın yanında taşınma ve geçiş ödeneği konusunda yardım edilecektir. Kira sözleşmesinin erken feshedilmesi durumunda kiracıların zarara uğramaması için tazminat sağlanacaktır. Değerlendirme çalışmalarına uygun olarak ilgili PEK'lere Geçici Kiracı	<ul style="list-style-type: none"> Proje Şirketi yaşanacak yeni bir yer bulma, kaynakları paylaşma ve geçiş sırasında destek sunma konularında rehberlik sağlayacaktır. Ayrıca kiracının erken fesihle ilgili uygun masraflar için tazminat alması da sağlanacaktır. Proje Şirketi tarafından erken fesih kararı alınır alınmaz ev sahibi veya mülk yönetimi bilgilendirilecektir.

PEK Kategorisi	Kayıp türü	Yetkiler	Eylemler/Sorumluluklar
		<p>Desteği/Geçici Kiracı Desteği sağlanacaktır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kiracılar, gayri resmi kullanıcılar ve fark edilebilir talepleri olmayan kişiler, kanunen kamulaştırma tazminatı alma hakkına sahip değildir. Ancak gayri resmi kiracılar için, gayri resmi kiracının taşınmasıyla ilgili tüm temel masraflar YYEP Fonu kapsamında Proje Şirketi tarafından karşılanacaktır.	<ul style="list-style-type: none"> Değerlendirme çalışmaları doğrultusunda, Proje Şirketi ilgili PEK'lere Geçici Kiracı Desteği sağlayacak ve şikayet mekanizmasını belirtilen süre boyunca (ortalama altı ay veya tüm inşaat aşaması) açık tutacaktır.
İrtifak hakkı konulacak arazinin sahipleri/kullanıcıları	İrtifak hakkının tesisi için arazi kaybı	<ul style="list-style-type: none"> Daimi ve geçici irtifak hakkına ilişkin irtifak değeri, kurulum ve ilgili arazi kullanım kısıtlamaları sonucunda toplam arsa değerinde meydana gelen azalmalar dikkate alınarak kanunun belirlediği kriterlere göre Proje Şirketi tarafından belirlenir. İrtifak değerinin belirlenmesi sırasında dikkate alınan ve arazi sahibine yapılan irtifak hakkı ödemesine dahil edilen inşaat dönemi için gelecekteki arazi verimliliği kaybı	<ul style="list-style-type: none"> İrtifak hakkının arazi değeri ve üretkenlik üzerindeki etkisine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır. Kayıp ve hasarlar, Proje Şirketi tarafından sözleşme imzalanan, doğrulanan ve finanse edilen İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden bağımsız bir uzman tarafından değerlendirilecektir.
Arazi veya işletmelerdeki çalışanlar veya işçiler	Ekonomik aktivitede bozulma	<ul style="list-style-type: none"> Araziden, mahsullerden ve araziye yapılan yatırımlardan elde ettikleri gelirler, Proje öncesindekiyle aynı veya daha iyi durumda olacak şekilde tazmin edilecektir. Çalışanlar ve işçiler için ek ödenek (duruma bağlı olarak, 6 aylık asgari ücrete eşdeğer gelir restorasyonu yardım paketi veya bir iş fırsatı veya Proje Şirketi ve/veya diğer kurumlar tarafından kolaylaştırılan diğer sosyal destek mekanizmaları) ödenecektir.	<ul style="list-style-type: none"> Arazi sahipleri, çalışanlar ve işçiler için gelir kaybı değerlendirilecek ve bireysel koşullara göre özel tazminat paketleri sunulacak. Hazırlanan YYEP'de GKRP sunulacak ve bu ekonomik temelli etkilere yönelik eylemler verilecektir. Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP'deki haklarına erişim arayanlar için ŞM'nin her zaman açık olmasını sağlayacaktır.
Etkilenen yerleşim yerleri (PEYY'ler)	Erişim yolları ve yaygın olarak kullanılan hizmetler üzerindeki etkiler	<ul style="list-style-type: none"> Mevcut altyapı, yollar ve hizmetler, kullanıcılarına ekonomik kayıp	<ul style="list-style-type: none"> Geçmişteki inşaat faaliyetlerinde hasar gören altyapı ve yollar Proje Şirketi tarafından onarılacaktır.

PEK Kategorisi	Kayıp türü	Yetkiler	Eylemler/Sorumluluklar
		<p>getirmeyecek şekilde korunacak ve düzenlenecektir.</p> <ul style="list-style-type: none"> Arazilere erişimin sağlanması için teknik ve uygulanabilir önlemler araştırılacak ve inşaat sonrasında erişimin yeniden sağlanması için uygun geçişler sağlanacaktır.	<ul style="list-style-type: none"> Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP'deki haklarına erişim arayanlar için ŞM'nin her zaman açık olmasını sağlayacaktır.
Hassas PEK'ler	Mevcut hassas gruplar nedeniyle Proje'den daha fazla etkilenme	<ul style="list-style-type: none"> Çeşitli hizmet desteği türleri de dahil olmak üzere hassas gruplara destek programı sağlanacaktır. Çeşitli hizmet desteği türleri de dahil olmak üzere güvenlik açığı yardımı sağlanacaktır. Hassas durumdaki PEK'ler için paydaş katılım kanalları açık olacak ve ek önlemler alınacaktır. İşsiz ve yoksul köylülere yerel istihdam olanakları sağlanacak. GKRP'den yararlanmada kadın-erkek eşitliği gözetilecek. Kadınların paydaş katılım kanallarına ulaşması çok önemlidir.	<ul style="list-style-type: none"> Hassas Gruplar Destek Programı (HGDP) Proje Şirketi tarafından sağlanacaktır. Proje Şirketi resmi ve gayri resmi PEH'lerin haklarını sağlamaktan sorumludur ve Proje Şirketi'nin Bölge Birimi, hassas durumdaki PEK'ler de dahil olmak üzere PEK'lerin haklarına erişiminin kolaylaştırılmasında rol oynayacaktır. TİG'ler hassas gruplara yönelik faaliyetler düzenleyecek ve kadınlar paydaş katılımı fırsatlarına erişebilecektir.
ENH 'lerin Etkileri	Ekonomik yer değiştirme	<ul style="list-style-type: none"> Enerji Nakil Hatlarının tasarım aşaması henüz tamamlanmamıştır. Ancak hatların döşeneceği yaklaşık alanlar bilinmektedir. Hatlar hem kamu hem de özel arazilerden geçebilmektedir. Direk yerlerinde kalıcı kamulaştırma yapılacak olup, yenileme bedelinin tamamı üzerinden tazminat verilecektir. YM, GKRP ve HGDP kapsamındaki tüm haklar geçim kaynakları üzerindeki etkiler için geçerli olacaktır. Tellerin altındaki alanlar için kalıcı irtifak hakları oluşturulacak ve PEK'ler hem hayvancılık hem de tarımsal faaliyetlerini sürdürebilecektir.	<ul style="list-style-type: none"> Gerekli ek ödemeler Proje Şirketi tarafından YYEP-GKRP fonundan sağlanacaktır. Proje Şirketi, inşaat sırasında bu YYEP'deki haklarına erişim arayanlar için ŞM'nin her zaman açık olmasını sağlayacaktır. Proje Şirketi resmi ve gayri resmi PEH'lerin haklarını sağlamaktan sorumludur ve Proje Şirketi'nin Bölge Birimi, PEK'lerin haklarına erişimlerinin kolaylaştırılmasında rol oynayacaktır.

Proje Şirketi, ulusal yasal gerekliliklere ek olarak, UFK PS 5 ve AİKB PR 5 uyarınca yetkilerin ayrıntılarını veren yukarıdaki Yetki Matrisi'ni izleyecektir.

9 Organizasyon Prosedürleri ve Uygulama Süreci

Proje Şirketi, Projeye özgü YYEP'nin uygulanması için yürütülecek süreçlerde bazı durumları dikkate alacaktır. Alt projelerin finanse edilmesinden önce, Proje Şirketi sosyal koruma hususlarının belirlendiğinden, bu çerçevede belirtilen süreçlerin takip edildiğinden ve arazi edinimi veya yeniden yerleşime ihtiyaç duyulacağı durumlarda, bu çerçeveye uygun olarak bir YYEP hazırlandığından, inceleme ve onay için Proje'ye Kredi Verenler'e sunulduğundan ve açıklandığından emin olacaktır. Proje Şirketinin rolü, YYÇ'yi uygulamak için kapasite oluşturmayı; YYÇ'ye göre YYEP hazırlamak için gerekli koşulları sağlamayı; YYEP'lerin düzenli olarak izlenmesini ve bu YYÇ'ye ekli raporlama formatını (Ekler Bölüm A.1) kullanarak Kredi kuruluşlarına raporlamayı içerir.

Proje Şirketi'nin Arazi Mühendisi, Satın Alma Sorumlusu, Proje Müdürü/İşletme/Enerji Santrali Müdürü ve/veya uygun gördüğü kişilerin katılımıyla oluşturulan ve değerlendirme sürecini takip eden Arazi Edinim Komitesi'ne YYEP'de yer alan maddelerin takibi aşamasında danışılmak üzere gerekli noktalarda atıfta bulunulacaktır.

Son olarak Proje Şirketi, arazi edinimi veya yeniden yerleşimi içeren alt projelerden mümkün olduğu ölçüde kaçınılmasını sağlayacaktır. Bir başka deyişle, bu çerçeve belgesindeki teknik gerekliliklere göre arazi edinimi minimum düzeyde tutulmaktadır.

Proje'nin uygulanması sırasında, arazi edinimi veya yeniden yerleşimin gerekli olduğu durumlarda, Proje Şirketi, Proje'ye Kredi Verenler'i önerilen alt yatırımlar için bir kamulaştırma veya yeniden yerleşim süreci yürütme ihtiyacı konusunda bilgilendirecektir.

YYEP-GKRP uygulamasında gerekli olan roller ve sorumluluklar Tablo 9.1'de sunulmaktadır. Genel proje yönetimi dokuz RES proje paketinde ortak olmakla birlikte, bölgesel görevler alt projelere özgüdür.

Tablo 9.1: YYEP Uygulamasına İlişkin Görev ve Sorumluluklar

Seviye/Birim	Roller	Sorumlu
Genel Proje Yönetimi		
İş Sağlığı Güvenliği (İSG) Müdürü	<ul style="list-style-type: none"> İç ve dış şikayetleri gözden geçirmek ve saha ekiplerinin Proje Paydaş Katılım Planı'na (PKP) uygun olarak şikayetleri/düzeltilici eylemleri uygun zaman dilimlerinde ele almasını sağlamak/doğrulamak için Kurumsal Sosyal İlişkiler Mentörü ve İnsan Kaynakları (İK) Müdürü ile koordineli çalışmak; dokuz RES proje paketinin Sağlık, Emniyet ve Çevre (SEÇ) Saha Şefleri tarafından uygulanacak düzeltilici eylemleri onaylamak. Dokuz RES proje paketinin YYEP-GKRP, ÇSYP ve SEP uygulamaları da dahil olmak üzere Proje'nin İSG Performansı ve temel İSG sorunları hakkında Kıdemli Proje Yönetim Ekibine rapor vermek	Proje Şirketi Merkezi Birim
Kurumsal Sosyal İlişkiler Mentörü	<ul style="list-style-type: none"> Dokuz RES Projesinin sosyal performansının (SEP, ŞM, YYEP ile ilgili tedbirlerin/eylemlerin uygulanması dahil) Proje Standartları'na uygunluğunu denetlemek. Proje Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemini (ÇSYS)'nin bir parçası olarak PKP ve şikayet mekanizmasının uygulanmasına ilişkin sosyal yönetim/eylem planı güncellemelerini ve eğitim belgelerini hazırlamak	Proje Şirketi Merkezi Birim

Seviye/Birim	Roller	Sorumlu
	<ul style="list-style-type: none"> Harici şikayetleri incelemek ve saha ekiplerinin harici şikayetleri/düzeltilici eylemleri Proje PKP'sine uygun olarak uygun zaman dilimlerinde ele almasını sağlamak/doğrulamak için İSG Müdürü, İK Müdürü ve diğer ilgili yönetici/yöneticilerle koordinasyon içinde çalışmak. YYEP uygulaması için sahadaki sosyal ekiplerin/memurların kapasitesini değerlendirmek. İç ve dış paydaşlarla etkin ve periyodik iletişimin sağlanması. Yeniden yerleşim ve gelir kaybıyla ilgili kamu şikayetlerini gözden geçirmek ve saha ekiplerinin, uygun zaman dilimlerinde kamu şikayetlerini/düzeltilici eylemleri ele almasını sağlamak/doğrulamak. Dokuz RES proje paketinde GKR ve Güvenlik Açığı Yardımı uygulamalarının sağlanması.	
Ölçme ve Arazi Edinimi Mentoru ve Kurumsal Sosyal İlişkiler Mentörü	<ul style="list-style-type: none"> Dokuz RES proje paketindeki geçerli tüm ulusal mevzuat ve izin gerekliliklerinin yerine getirilmesini sağlamak. Dokuz RES Projesinden oluşan bölgesel ekiplerle GKR-YYEP'nin uygulanmasını sağlamak. Dokuz RES proje paketinde hak sahiplerine ulaşılması ve haklarının verilmesini sağlamak. GKR ve Güvenlik Açığı Yardımı uygulamalarının sağlanması.	Proje Şirketi Merkezi Birimi
Altyapı ve Üstyapı İşleri Müdürü	<ul style="list-style-type: none"> Proje'de geçerli tüm ulusal mevzuat ve izin gerekliliklerinin yerine getirilmesini sağlamak. İnşaat aşamasında Proje YYEP-GKR'nin uygulanması için yeterli kaynakların tahsis edilmesini sağlamak. Dokuz RES proje paketinin inşaat işleri öncesinde YYEP gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamak.	Proje Şirketi Merkezi Birimi
Teknik İşler Direktörü	<ul style="list-style-type: none"> Proje'de geçerli tüm ulusal mevzuat ve izin gerekliliklerinin yerine getirilmesini sağlamak. Taahhütler ve tedarikçilerle yapılan sözleşmelere/anlaşmalara YYEP-GKR, ÇSYP ve SEP gerekliliklerinin dahil edilmesini sağlamak.	Proje Şirketi Merkezi Birimi
Mali ve İdari İşler Direktörü	<ul style="list-style-type: none"> YYEP-GKR'nin etkili bir şekilde uygulanması için gerekli mali tahsislerin mevcut olduğundan emin olunması.	Proje Şirketi Merkezi Birimi
Bölgesel Proje Yönetimi (Ç&S Pozisyonları)		
İSG Şefi	<ul style="list-style-type: none"> Proje PKP'na uygun olarak ve İSG Müdürü'nün onayıyla, iç ve dış şikayetleri incelemek ve varsa gerekli düzeltici eylemleri uygun zaman dilimlerinde gerçekleştirmek için TİG'lerle koordinasyon içinde çalışmak. YYEP-GKR, ÇSYP ve SEP uygulaması da dahil olmak üzere Proje'nin İSG Performansı ve temel İSG sorunları hakkında İSG Yöneticisi'ne rapor verilmesi.	Proje Şirketi Bölge Birimi
Toplum İrtibat Görevlileri (TİG'ler)	<ul style="list-style-type: none"> Proje'nin sosyal performansının (ÇSYP, SEP, ŞM, YYEP-GKR ile ilgili tedbirlerin/eylemlerin uygulanması dahil) Proje Standartları'na uygunluğunun sağlanması. İnşaat aşamasında dış paydaşlarla etkin ve periyodik iletişimin sağlanması. Tüm Proje personelinin (doğrudan ve sözleşmeli), işe alım sırasında Proje için geliştirilen iç ve dış şikayet mekanizmasının (örneğin, iç şikayetlerin nasıl iletileceği, dış şikayetlerin nasıl yönetileceği vb.) uygulanmasına ilişkin eğitim almasını sağlamak YYEP-GKR'nin uygulanmasında ilgili uzmanlarını ve Kurumsal Sosyal İlişkiler Mentörü'nu desteklemek. Dahili şikayetlerin gerektiği gibi yönetilmesi.	Proje Şirketi Bölge Birimi
Taahhütler		

Seviye/Birim	Roller	Sorumlu
Taahhütçüler	<ul style="list-style-type: none"> Sözleşme gereklilikleri doğrultusunda YYEP-GKRP, ÇSYP ve SEP dahil olmak üzere Proje'ye özel Ç&S politikalarına, Ç&S yönetim planlarına ve Proje Standartları'na uygunluğun sağlanması. SEP'i uygulamak ve ŞM'yi yönetmek için yetkin ve eğitimli İSG personelinin tahsis edildiğinden emin olun.	Taahhütçü firma

Proje'nin kesin tarihleri henüz netleşmediğinden, geçici aşama bazlı zaman çizelgesi aşağıda sunulmaktadır:

Tablo 9.2: YYEP-GKRP Uygulama Programı

Uygulama Konuları	Sahne
Varlık Envanteri ve Nüfus Sayımı hazırlanması (resmi-gayri resmi kullanıcılar ve korunmasız PEK'ler dahil)	YYEP hazırlığı sırasında hazırlanmıştır. Hazırlanan projeye özel YYEP'ler kapsamında yapılan nüfus sayımı ve envanter tarihleri belirtilir.
YYEP'in açıklanması	YYEP'nin son taslağından sonra
Hane bazlı PEK'lere uygunluk ve haklara ilişkin duyuru	İnşaat işlerinden önce
Ulusal mevzuata göre tazminatlar	İnşaat işlerinden önce
Uluslararası gerekliliklere göre tazminatlar	İnşaat işlerinden önce
Yüklenici ve taahhütçülerin mobilizasyonu	Tazminatlardan sonra
Geçici olarak etkilenen araziler için araziye giriş protokolleri	İnşaatın önce
TİG faaliyetleri, PEK'lerle müzakereler ve ŞM'nin işleyişi	Proje Sırasında
Topluluk düzeyinde destekler	Proje Sırasında
Tazminat zarar ve zararlar	Proje Sırasında
İzleme ve Değerlendirme (İ&D)	Proje süresince periyodik olarak

10 Paydaş Katılımı ve Danışma

Proje'ye Kredi Verenler'in yeniden yerleşim, arazi edinimi ve tazminat konusundaki gereklilikleri ve standartları temelinde atılan önemli adımlardan biri, paydaş katılımı, istişare ve katılım için bir çerçevenin uygulanması ve PEK'lerin şikayetlerinin giderilmesine yönelik bir sürecin oluşturulmasıdır.

YYÇ, Proje Şirketi'nin web sitesinde hem İngilizce hem de Türkçe olarak resmi olarak açıklanacaktır. ÇSED açıklama paketinde yer aldığı belirlenen belgeler, Proje'den etkilenen arazilerde inşaat başlamadan önce açıklanmalıdır.

Her bir alt projenin halkın katılımı toplantılarında, YYÇ²⁶, Proje'ye Kredi Verenler'in gereklilikleri ve ulusal mevzuat doğrultusunda hazırlanan alt projelere ait ÇSED açıklama paketlerine dahil edilecek ve Proje'nin arazi edinimi ve kamulaştırma faaliyetlerinden etkilenen PEK'ler de dahil olmak üzere Proje paydaşlarına açıklanacaktır.

Proje Şirketi, Proje için altı Toplum İrtibat Görevlileri (TİG'ler) atayacaktır (bölünmüş proje bölümlerinde iki TİG'ler görev alacaktır). TİG'ler gerektiğinde PEK'lerin temsilcilerinin yanı sıra bireysel olarak PEK'lerle yakın temas halinde olacaktır. Temsilciler etkilenen topluluk tarafından katılımcı, erişilebilir ve şeffaf bir şekilde seçilecektir. TİG'ler e aynı zamanda PEK'ler de erişebilecek ve iletişim numaraları PEK'lere verilecektir.

TİG'ler YYÇ'nin uygulanması sırasında PEK'lerin erişebileceği yer ve zamanda paydaş katılımı ve istişare toplantıları düzenleyecek ve belirli bir duruma bağlı olarak onlarla önceden iletişim halinde olacaktır.

TİG'ler in katılımlarını sağlamak için belirli hassas gruplara veya kişilere özel bir şekilde ulaşması gerekebilir.

YYEP'lerin hazırlanması sırasında, Proje'ye katılımın sağlanması ve herkesin görüşlerinin dikkate alınması amacıyla YYÇ'nin yanı sıra YYEP taslağının tartışılması için PEK'lerle istişarelerde bulunulacaktır. Danışma ve katılım erişilebilir ve anlamlı bir şekilde gerçekleştirilecektir. YYÇ ve/veya YYEP'ler, PEK'lerin görüntülemesi ve görüşmesi için toplantılardan önce açıklanacaktır. Proje Şirketi ve temsilcileri istişare toplantılarında PEK'lerin sorularını yanıtlayacaklardır. İstişare toplantıları, katılımcılar ve dile getirilen konular belgelenecektir. Tüm paydaş katılımı ve danışma faaliyetlerini kaydetmek için Ekler Bölüm A.3'te verilen Proje'ye özel bir danışma günlüğü kullanılacaktır.

Temel paydaş grupları aşağıda listelenmiştir:

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
  - Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)
  - Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ)
- Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB)
- Proje İllerinin Valilikleri
- Proje İllerinin Belediyeleri

²⁶ PKP, Teknik Olmayan Özet (TOE), Yeniden Yerleşim Çerçevesi (YYÇ), Çerçeve Biyoçeşitlilik Eylem Planı (ÇBEP) ve bağımsız Kritik Habitat Değerlendirmesi (BKHD) ile birlikte Nihai Taslak ÇSED Raporu'nu içeren Proje'nin bir açıklama paketi . Proje kapsamında yürütülen İklim Değişikliği Risk Değerlendirmesi (İDRD) ve İnsan Hakları Etki Değerlendirmesi (IHED) özetleri TOE kapsamında ele alınacaktır.

- Proje'den etkilenen yerleşim yerlerinin muhtarları
- Proje'den etkilenen yerleşim yerlerinin sakinleri
- Topraklarını, varlıklarını ve geçim kaynaklarını kaybeden insanlar
- Hassas dezavantajlı gruplar

Proje'nin değerlendirilmesinden önce, Proje Şirketi, YYÇ'nin çevrimiçi olarak dağıtılması ve bu YYÇ'de açıklandığı gibi halkın katılımının sağlanması yoluyla PEK'leri ve diğer ilgili paydaşları bilgilendirecektir. Yaygınlaştırma faaliyetleri, aşağıda listelenen ancak bunlarla sınırlı olmayan, iyi hedeflenmiş mekanizmalar aracılığıyla uygulanacaktır:

- Proje bilgilerinin ve sonuçlarının görüntülediği çevrimiçi kanallar (yani Proje Şirketi web sitesi),
- Proje'den etkilenen yerleşim yerlerinde açıklanacak basılı ÇSED belgeleri (yani Proje bilgi belgesi) ve
- Proje kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalar hakkında zamanında, ilgili ve yaşamı iyileştirecek bilgiler sağlayacak, arazi edinimi risklerini ele alırken, varsa zayıf noktaları da belirleyecek bilgilendirici paydaş katılım toplantıları.

11 Şikayet Mekanizması ve Dava Açma Hakkı

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca, arazi sahibi, kamulaştırma niyetinin resmi olarak duyurulmasından itibaren 30 gün içinde idari yargıda iptal davası ve yargı merciindeki maddi hatalara karşı düzeltme davası açabilir. Pazarlığın başarısızlıkla sonuçlanması veya reddedilmesi sonrasında ve mahkemede uzlaşmanın sonuçlanmasının ardından, mal sahibi, kararda belirtilen tazminat düzeyine Yargıtay'da itiraz edebilir.

Ayrıca, Proje'ye Kredi Verenlerin gerekliliklerine ve standartlarına (özellikle UFK PS1, AİKB PR10, EP IV İlkeleri 5 ve 6 ve KFK ÇSPPs 3 ve 5) uymak ve dava vakalarını azaltmak için Proje Şirketi'nin paydaş katılımı, bilgi paylaşımı ve istişarenin bir parçası olarak etkili ve erişilebilir bir şikayet mekanizması (ŞM) kurması gerekmektedir. Şikayet mekanizmasının amacı, PEK'lerin Proje'ye ve yeniden yerleşim, arazi edinimi ve kamulaştırma faaliyetleri de dahil olmak üzere etkilerine ilişkin taleplerini, endişelerini ve şikayetlerini bildirebilecekleri, manipülasyon, baskı ve korkutmadan uzak kanallar sağlamaktır.

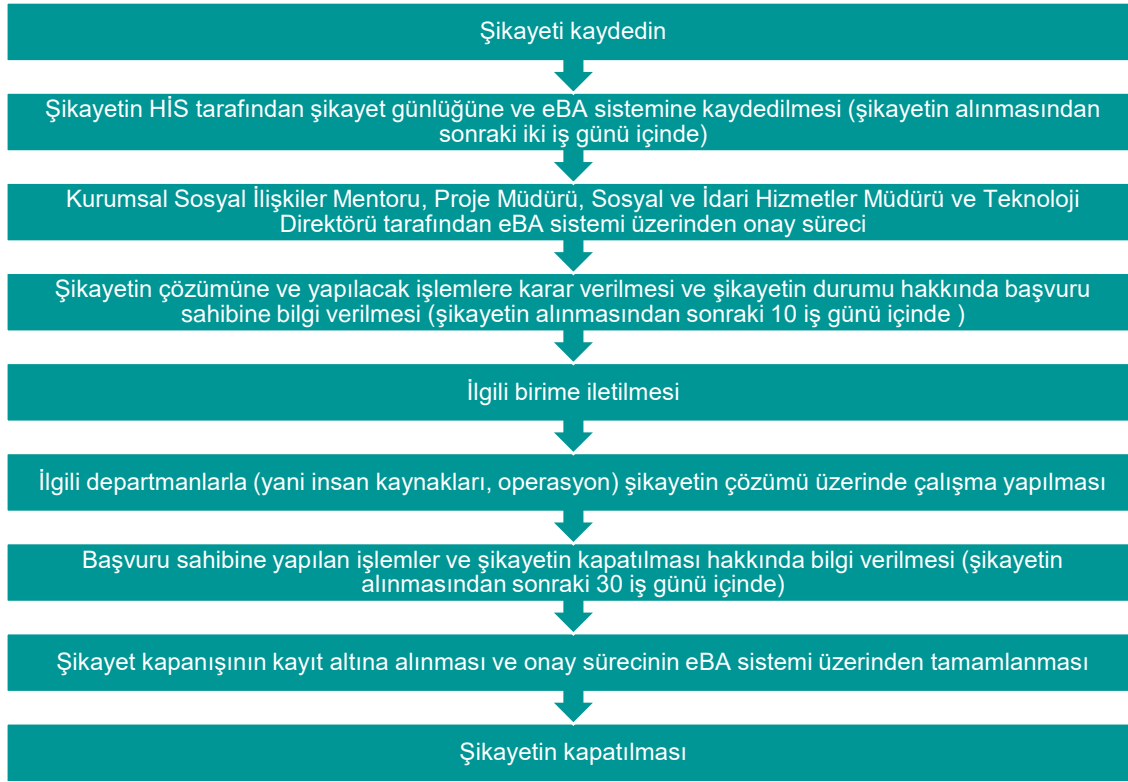
Şikayetlere yanıt vermek ve bunları zamanında, proaktif, tarafsız, etkili ve verimli bir şekilde çözmek, paydaş katılımına ilişkin uluslararası standartlar ve gereklilikler uyarınca esastır. Özellikle adil ve sürdürülebilir sonuçlar için şeffaf ve güvenilir bir süreç sağlar. Bu şekilde, düzeltici faaliyetler yoluyla Proje paydaşları ve Proje Şirketi arasında karşılıklı güven ve işbirliği geliştirilebilecektir. Başarılı bir şikâyet mekanizmasının ana bileşenleri arasında anonimlik, gizlilik ve şeffaflık ilkeleri de yer almaktadır. Şikayet kanallarının hem çevrimiçi hem de çevrimdışı olarak anonim başvuru almasına olanak sağlanacaktır.

Proje Şirketi tarafından sağlanan belgelere göre, Proje paydaşları için mevcut bir şikayet mekanizması yürürlüktedir. Proje Şirketi, şikayetin kaydedilmesi için kullanılan bir şikayet kayıt formuna sahiptir. Form, Proje Şirketi'nin dokümantasyon ve iş akışı yönetimi için kullanılan yazılım sistemine kaydedilmiştir. Şikayet kayıt formunun örneği Ekler Bölüm A.4'te sunulmaktadır.

Proje Şirketi, mekanizmanın ilkelerini (anonimlik dahil), TİG'lerin iletişim bilgilerini içeren mevcut kanalları, şikayetlerin alındığının kabulü ve müteakip çözüm için tanımlanmış zaman dilimlerini, belirlenen Proje etkilerine (arazi edinimi ve kamulaştırma dahil) göre şikayet türünü tanımlayan örnek konuları ve atanmış sorumlu Proje personeli ile birlikte yönetim ve çözüm sürecini içeren resmi ve yazılı bir Proje Şikayet Mekanizması Prosedürü oluşturacaktır.

Proje'ye Kredi Verenlerin gerekliliklerine ve standartlarına göre kurulması gereken şikayet mekanizmasında şikayetler paydaşın türüne bağlı olarak dış ve iç olarak sınıflandırılmaktadır. Yeniden yerleşime ilişkin şikâyetler için aşağıda ayrıntılı olarak tanımlanan dış şikâyet mekanizması kullanılacaktır.

Aşağıda listelenen adımlar harici şikayet mekanizması sürecini özetlemektedir:

Şekil 11.1: Dış Şikayet Mekanizması Sürecinin Adımları

PEK'ler şikayet mekanizmasını aşağıdaki kanallar aracılığıyla kullanabilirler:

- Yüz yüze görüşmeler/ziyaretler sırasında sözlü açıklamalar
- Proje Şirketi'ne/ TİG'ler e telefon görüşmeleri ve/veya çevrimiçi mesajlar (ör. WhatsApp aracılığıyla)
- Proje'den etkilenen mahallelerde ortak alanlara asılan ve net iletişim kanallarının neler olduğunu gösteren posterler
- Resmi yazı ve/veya dilekçe ;
  - Genel Müdürlük (Barbaros Mah, Ofisim İş Merkezi, Çiğdem Sok. No:1/16 34746 Ataşehir/İstanbul) veya
  - Proje Yönetim Ofisleri
- Kurumsal e-posta adresi: kurumsal@enerjisauretim.com
- Proje e- posta adresi: yekares2@enerjisauretim.com
- Proje web sitesinde bulunan çevrimiçi şikayet formları (isimsiz şikayetler için): <https://yekares2.enerjisauretim.com>

Alınan tüm şikayetler TİG'ler tarafından merkezi bir şikayet günlüğünde tutulacaktır. Proje Şirketi tarafından Proje boyunca kullanılacak örnek şikayet günlüğü Ekler Bölüm A.5'te verilmektedir.

12 Bütçe

Yatırımlara ilişkin arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreci, takip edilen sürecin ilgili Türk yasalarına ve UFK ve AİKB standartlarına uygun olması sağlanarak Proje Şirketi tarafından gerçekleştirilecektir. Süreç uyumsuz olduğunda, Proje Şirketi kaydedilen ilerlemeyi düzenli olarak Proje'ye Kredi Verenler'e rapor edecektir.

Proje Şirketi arazi edinimi ve yeniden yerleşimi kendi finansman kaynaklarından finanse edecektir.

13 İzleme ve değerlendirme

İzlemenin amacı aşağıdakileri doğrulamak olacaktır:

- YYEP'de açıklanan eylem ve taahhütler tam olarak ve zamanında uygulanması,
- Geçim tedbirleri mevcut ve PEK'leri memnun edecek şekilde uygulanması,
- Uygun PEK'lerin kararlaştırılan zaman dilimleri içerisinde tazminat haklarının tamamını alması
- PEK'ler tarafından iletilen şikâyet ve yakınmaların takip edilmesi ve gerektiğinde uygun düzeltici eylemler uygulanması

Birincil izleme sorumluluğu Proje Şirketi'ne ait olacaktır. İzleme için, hazırlanan YYEP'ler raporlama formatlarına yukarıda belirtilen maddeler eklenecek ve bu raporlar Proje Şirketi tarafından Proje'ye Kredi Verenler'e sunulacaktır. Proje şirketi, proje uygulamasının YYÇ ile tamamen tutarlı olmasını sağlama ve aynı zamanda YYEP'de belirtilen faaliyetlerin yeterli düzeyde izlenmesini ve raporlanmasını sağlama sorumluluğuna sahiptir.

Proje Şirketi, ÇSYS'nin bir parçası olan üç aylık izleme raporlarına ek olarak, arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreçlerine ilişkin kendi durum tespiti ve denetim izlemesini de gerçekleştirecek, sürecin uygunsuz olduğu durumları not edecek ve EK 2'deki raporlama formatına uygun olarak her altı ayda bir kaydedilen ilerlemeyi Proje'ye Kredi Verenler'ine raporlayacaktır. EK 2'deki Raporlama Formatı, Proje Şirketi tarafından YYEP ilerlemesine ilişkin olarak da kullanılacaktır.

Ayrıca Proje'ye Kredi Verenler, düzenli izleme dönemlerinde süreçleri gözden geçirecek ve ihtiyaç duyulması halinde, çözülmemiş sorunları çözmek için hafifletici önlemler önerecektir.

A. Ekler

A.1 Yeniden Yerleşim Eylem Planının Taslağı

1. Proje'nin Tanımı ve Potansiyel Etkiler
2. YYEP Hazırlamanın Amacı ve Gerekçesi
3. Yasal çerçeve
4. Etkilenen Kişiler ve Varlıklar Araştırması (temel nüfus sayımı, varlık envanteri ve sosyoekonomik araştırma bilgileri)
5. Değerleme, Tazminat (belirli ücret oranları ve standartları)
6. Nüfus sayımı veya anket, Yetki Matrisi yoluyla belirlenen ek etkilerle ilgili politika yetkileri
7. Geçim Kaynaklarının ve Yaşam Standartlarının İyileştirilmesi veya Restorasyonuna Yönelik Yeniden Yerleşim Alanları ve Programlarının Tanımı (Yeniden Yerleşim Uygulama Planı – YYUP- ve Gelir Restorasyon Planı – GRP- dahil) – yeniden yerleşim alanlarının açıklaması yalnızca herhangi bir fiziksel yerinden edilme olması durumunda açıklanabilir, aksi takdirde belge, ekonomik yerinden edilme için gerekirse geçim kaynaklarının restorasyon stratejisini tartışacaktır.
8. Yeniden Yerleşim Faaliyetlerine İlişkin Uygulama Takvimi
9. YYEP için Halkın Katılımı ve Bilgilendirme Faaliyetleri
10. Uygulamanın Kurumsal Sorumluluğu
11. Şikayetin Giderilmesine İlişkin Prosedürler
12. İzleme ve Uygulama
13. Ayrıntılı Maliyet Tahmini ile Zaman Çizelgesi ve Bütçe

A.2 İlerleme Raporlama Formatı

YYÇ İlerleme Raporu

Raporun kapağında hazırlanma tarihi ve (ay) ila (ay) 20XX arasındaki raporlama dönemi yer almalıdır.

Alt Proje Açıklaması

Alt projenin kısa açıklaması / genel görünümü: diğer kaynaklar tarafından finanse edilen bağlantılı tesisler de dahil olmak üzere, işlevselliği ve başarısı için gereken tüm ilişkili veya bağlantılı tesisler; anahtar bileşenler; Raporlar, araziye erişim gerekliliklerini değiştirebilecek tasarımdaki her türlü değişiklik veya varyasyonu güncellemelidir. (Tasarımda bir değişiklik olmadığı sürece bu bölüm raporlarda nispeten değişmeden kalır).

Uygulama Özeti

Arazi edinimi ve/veya yeniden yerleşim konusunda bugüne kadar üstlenilen tüm görev ve faaliyetlerin özeti sunulmalıdır. Arazi müzakereleri, davalar, tazminat ödemeleri, topluluk katılımı, yer seçimi, fiziksel yer değiştirme, geçim kaynaklarının restorasyonu ve şikayetler gibi konulardaki ilerleme açıklanmalıdır.

Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler

Bu bölüm temel sorunları açıklamalı ve çözümlenme/çözülme durumu hakkında rapor vermelidir.

Önceki Önerilerin Takibi

Bu bölüm, önceki döneme ait herhangi bir takip zorunluluğu olmayacağından ilk raporda mevcut olmayacaktır. İkinci rapordan itibaren bu bölümde, bir önceki raporda dile getirilen önemli konular ve bunları hafifletmek için alınan önlemler hakkında bilgi verilecektir. Çözülmemiş herhangi bir sorun bu bölümde bir kez daha belirtilecektir.

Çözüm

Bu bölümde YYEP uygulamasındaki genel ilerleme değerlendirilecek ve öneriler doğrultusunda gelecekte atılacak adımlar tartışılacaktır.

YYÇ Uygulamasına İlişkin Özet Tablolar

YYÇ'de belirtilen izleme göstergelerine uygun olarak, bu bölümde YYÇ uygulamasına ilişkin hem döneme özgü hem de birikmiş bilgiler çeşitli tablolar aracılığıyla sunulacaktır. Tablolar, sunulan bilgilerin içeriğine göre ayrı ayrı bir excel çalışma sayfasında veya doğrudan bu bölümün altında sunulabilir. (Birkaç tablo içeren bir excel sayfası referans olarak verilmiştir ve her alt projeye gerektiği şekilde uyarlanabilir.)

A.3 Örnek Proje Danışma Günlüğü

No	Tarih	Etkileşim Kanalı (telefon görüşmesi, yüz yüze görüşme, danışma)	Faaliyeti Yürüten Yetkili Kişi (örn. TİG, Proje Şirketi temsilcileri)	Katılım/İstişare Faaliyetinin Konusu (örn. Proje'nin mevcut durumu, bilgilerin açıklanması, düzenli ziyaret)	Katılımcı Paydaşın Grubu ve Adı (Topluluk/Kamu, Muhtar vb.)	Katılımcı Paydaş Sayısı	Toplantı Yeri ve Saati	Faaliyetten notlar (örn. istihdam talepleri, karayolu güvenliği şikayetleri)	Görevden Sonra Yetkili Kişinin (örn. TİG, Proje Şirketi temsilcileri) Yorumları/Geri Bildirimleri
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

A.4 Proje Şikayet Formu

A. Genel Bilgiler		
Proje Adı		
Kaydedici Adı		
Form Kayıt No		
Kayıt Tarihi		
Kayıt Yeri	☐ Proje ofisi ☐ Diğer: Lütfen yerini belirtin.....	
B. Şikayeti Alma Yöntemleri		
☐ Telefon ☐ Dilekçe (Lütfen bir kopya ekleyin bu forma)	☐ Yüz yüze toplantılar (saha ziyaretleri) ☐ Topluluk toplantıları (Kamuyu Bilgilendirme Toplantıları vb.) ☐ E-posta ☐ Diğer: Lütfen belirtiniz.....	
C.1. Başvuru Sahibine İlişkin Bilgiler (Lütfen isimsiz başvuruları doldurmayınız)	C.2. Paydaş Kategorisi	
İsim	☐ Yerel resmi makamlar ☐ Yerel sakinler ☐ Sivil toplum kuruluşu ☐ Proje çalışanları ☐ Yüklenicilerin/taşeronların çalışanları ☐ Danışman ☐ Medya ☐ Diğer: Lütfen belirtiniz	
Cinsiyet		
İletişim bilgileri		Telefon numarası: E-posta adresi:
Adres		
Mahalle/İlçe/ Vilayet		
D.1. Şikayet hakkında bilgi	D.2. Şikayet Kategorisi	
	☐ Arazi/mahsul/yapıda hasar ☐ Erişim yollarında hasar ☐ Çevresel etkiler (kirlilik, toz, gürültü) ☐ Arazilerin sahibinin izni ve yasal izni olmadan kullanılması ☐ Doğal kaynaklara/arazilere erişimin kısıtlanması ☐ Kullanım ücretinin veya tazminatın ödenmesi ☐ Kamulaştırma ☐ Yeniden Yerleşim ☐ Yerelden iş veya iş talebi ☐ Çalışma koşulları ☐ İşten çıkarma ☐ İşçi ücretlerinin ödenmemesi ☐ Yerel tedarikçilere veya taşeronlara olan borçlar ☐ Eğitim konusunda her türlü desteği talep etmek ☐ Hane halkı/bireyler için her türlü desteğin talep edilmesi ☐ Mahalle/toplum için her türlü desteğin talep edilmesi ☐ Yerel yönetimlerden her türlü desteğin talep edilmesi ☐ Diğer: Lütfen belirtiniz	
E. Önerilen Eylemler		

A.5 Örnek Proje Şikayet Günlüğü

Kayıt numarası	Şikayetin Alınma tarihi ve kayıt tarihi	Şikayet nasıl alındı? (Şikayet Formu, topluluk toplantısı, telefon vb. aracılığıyla)	Şikayeti alan sorumlu personelin adı	Başvuru sahibine ilişkin bilgiler (Başvuru anonim ise boş bırakın)				Şikayet kategorisi	Şikayetin açıklaması	Şikayetin önceliği (Yüksek, Orta, Düşük)	Şikayetin ele alınması için son tarih	Takipten sorumlu kişi/bölüm	Şikayet durumu (açık, kapalı, beklemede)	Eylem planlandı	Eylemin yapıldığı tarih	Şikayetin kapatılması ve çözümü için destekleyici belgeler
				Adı ve soyadı	Cinsiyet	Telefon ve/veya e-posta	Semt									

